

kesimlerinde yatırım yapmaktan kaçınmakta, büyük destek ve teşvikler istemektedir. Bu durum mevcut olan dengesizliği ve gelir dağılımı uçurumunu keskinleştirmekte ve derinleştirmektedir. Emek yoğun teknolojilerin seçilerek büyük istihdam yaratacak yatırımların yapılmaması, politik ve toplumsal sorunların artmasına ve çatışmalara sebep olmaktadır. Keza alt yapının hazır olmaması ve yan sanayinin daha gelişmiş yörelerde bulunması, büyük yatırımlar için bu bölgelerin seçimini önleyen faktörlerdir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler, özellikle organize sanayi bölgeleri veya küçük sanayi siteleri içinde yer alırlarsa, bu gelişmemiş bölgeler için önemli bir kalkınma ve istihdam kaynağı olabilmektedir. Gelir dağılımının dengesizliğini azaltmada bir ölçüde katkıları da olabilmektedir. Ancak temelde, makro düzeydeki sanayi politikaları yönlendirmezse bu katkı büyük ölçüde yararlı olmamakta, geçici bir etki yaratmaktadır.

• **Bireysel tasarrufları teşvik eder :**

KOBİ'lerin bölgedeki bireysel tasarrufları, özellikle sanayi alanındaki yatırımlara aktardığı, böylece önemli bir ekonomik yarar sağladığı belirtilmektedir. Bu yargı bir ölçüde doğru olmakla birlikte, önemli bir yaygınlık kazanmadığı da açıktır. Türkiye'de bir bölgede bulunan girişimci her zaman o bölgeye yatırım yapmamakta, bölgesel teşvik ve desteklere karşın daha gelişmiş yöre ve şehirlere kaymaktadır. Bu durum özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki girişimciler için çoğunlukla geçerli olmaktadır. Üstelik proje hazırlanmadan ve danışmanlık hizmeti almadan yapılan bu yatırımla, küçük girişimci için olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Ancak bazı yörelerde de girişimci yerel yapı ve karakterleri değerlendirerek, tasarruflarını küçük ve orta büyüklükte bir işletmenin kurulmasına yöneltmektedir. Özellikle gıda ve içki sanayii ağaç ve orman ürünleri sanayi, konfeksiyon ve tekstil sanayi ile hayvancılık ürünlerinin işlenmesine yönelik sanayi bu bağlamda yatırım yapılan sektörlerdir.

• **Büyük sanayi işletmelerinin destekleyicisi ve tamamlayıcısıdır :**

Çeşitli faaliyetleri, farklı üretim tekniklerini kullanma sıklıkları ile küçük ve orta boy işletmeler ile büyük boy işletmeler rakip olmakta çok birbirlerini tamamlayıcısı olmaktadır. Uyum kabiliyetlerinin olması, genel ekonomik yapı içinde şüphesiz olumlu bir özelliktir. Bu özellik, kendilerine sıkıca bağlanmış küçük işletmelere sipariş veren, onlara belirli standart ve kuralları getiren, bir ölçüde pazar sorunlarını çözen büyük işletmeler için de bir garanti yaratmaktadır. Ancak yan sanayi ile ana sanayi arasındaki iş bölümü ve işbirliği yeterli düzeyde değilse, küçük ve orta işletmeler kriz dönemlerinde büyük firmalara oranla çok daha olumsuz etkilenmektedirler. Özellikle fiyatların büyük ölçüde ana firma tarafından empoze edilmesi, kar marjlarını düşürmekte ve firma büyük bir mali bunalımın içine girmektedir. Firmanın bu bağımlılıktan kurtulup yeni pazar ilişkileri içine girmesi de zorlaşmaktadır.

• **Ekonominin ve toplumsal yapının denge ve istikrar unsurudur :**

Bu yargı en fazla tartışılacak olanlardan biridir. Yukarıda belirtilen tüm faktörler, KOBİ'leri ekonominin vazgeçilmez öğeleri haline getirmekte ve bir denge unsuru olarak ortaya koymaktadır. Ancak bu firmalar aynı zamanda yetersiz kaynakların israfına ve disipline edilemez yapılarıyla da üretimde dengesizliğe neden olmaktadır. Ekonominin planlama ve yönlendirme güdülerinden soyutlanması ve kamu yararının ön koşul olarak ele alınmaması halinde, sanayinin gelişmesi de bu karmaşayı arttıracak biçimde bu yörüngeye oturacaktır. Daha fazla üretim gereksiz tüketimi de hızlandıracak, özellikle tüketim malları sanayilerine yapılan yatırımları körükleyecektir. KOBİ'ler bir anlamda ekonominin vazgeçilmez yapılanmaları, bir anlamda da sınırlanamayan tüketimin de sorumlularıdır.

4.2. KOBİ'lerin Zayıf Yönleri

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin zaafalarını belirleyen zayıf yönleri, aşağıda temel özellikler dikkate alınarak belirlenmiştir.

• **Çok küçük ölçekli ve dağınık olmalarından dolayı verimlilikleri düşüktür :**

Türkiye'de KOBİ'lerin %96,3'ü 1-9 arası işçi çalıştıran mikro ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla sanayi sektöründe yer alan işletmeler analiz edildiğinde, geleneksel yapının egemen olduğu aile firmalarının büyük çapta sistemin içinde var oldukları görülmektedir. Bu işletmeler gerek yönetim, gerekse mali ve pazarlama konularında muhafazakar bir eğilim ve davranış göstermekte, verimlilik ilkelerini çoğunlukla hayata geçirememektedirler. Bazen işletmelerde yapılacak küçük değişiklik ve planlamalar dahi işletmeyi daha verimli kılabilir. Ancak işletmenin sahibi aynı zamanda yönetici de olduğundan, işletme körlüğü nedeniyle ve yeterli bilgiye sahip olamadığından, bu planlamaya gözlerini kapamaktadır. Bu verimlilik ilkelerinin bilinmemesi tüm alanlarda işletmeyi etkilemekte dolayısıyla sorunlar kısa sürede büyüyerek işletmeyi dar boğaza sokmaktadır.

• **Pazar ve sektör bilgileri yetersizdir :**

KOBİ'ler genel olarak yaptıkları ürünün iç pazardaki talebini, rakiplerini, bunların pazar payını, talebin yıllara göre trendini bilmeden imalat yapmaktadırlar. Keza bu ürünün ithalat ve ihracatı, dünya pazarlarındaki durumu da yeterli ölçüde bilinmemektedir. İç ve dış pazar araştırmaları ile imalat yapılan sektörün etüdü KOBİ'ler açısından büyük önem taşımaktadır. Böylece el yordamıyla hareket edilmeyecek, bu bilgilere göre karar mekanizmaları işleyecektir. Özellikle mikro işletmeler açısından pazar ve sektör araştırmaları yaptırmak, maddi yapılarını

zorlayacaktır. Ancak KOSGEB yardım ve desteklerinden yararlanılarak, bu bilgilere ulaşmak mümkündür.

• **Teknik bilgileri yetersizdir :**

KOBİ'ler arasında en büyük teknik bilgi yetersizliği mikro işletmelerde olmaktadır. Genel olarak geleneksel yapı ve teknik düzey, kaliteli ürün yapılmasına engel teşkil etmektedir. Bu firmalarda yönetici aynı zamanda işletmenin sahibidir. Çalışan işçiler nitelikli değildir, teknik bilgileri yetersiz olduğundan tezgah kullanımında, takım ve aparat değişiminde hatalar yapılmaktadır. Malzeme seçiminde ve temininde kalifikasyon aranmadığından, ürünün kalitesi de düşmektedir. Bu durum kısa süre içinde değiştirilebilir bir özellik göstermemekte, ancak eğitim ve kalifiye eleman istihdamı ile çözümlenebilmektedir.

• **Teknoloji düzeyleri genellikle düşüktür :**

Hangi sektörde faaliyet gösterirlerse gösterebilirler küçük ve orta ölçekli işletmelerde genel olarak teknolojik düzey düşüktür. Özellikle konfeksiyon ve tekstil ürünleri ile gıda ve içki sanayiinde üretim yapan pek çok KOBİ, emek yoğun teknolojilere dayanmaktadır. Bu durum özellikle kaliteyi etkilemekte, maliyetleri belli ölçüde düşürse bile küresel rekabette dezavantaj olarak ortaya çıkmaktadır.

• **Yönetim ve organizasyonda zafiyet bulunmaktadır :**

KOBİ'lerde en büyük sorunlardan biri yönetim zafiyetidir. Yönetici (veya firma sahibi) geleneksel yapıyı devam ettirmekle, pek çok alanda karar almakta zorlanmakta, sektördeki ve pazardaki değişimleri izleyememektedir. Aile şirketleri veya geleneksel yapılanmada aile sorunları firmayı da etkilemektedir. Mali yapının denetlenememesi, işletme sermayesinin yetersizliği, malzeme tedarikinde geleneksel ilişkilerin hala sürdürülmesi en büyük açmazlar olmaktadır. Özellikle mikro işletmelerde ve küçük firmalarda organizasyon planı yoktur, olsa bile işletilememektedir. Görev ve sorumluluklar tanımlanmamış veya net bir biçimde ayrılmamıştır. Bu durum yetki karmaşasına neden olmakta, yapılacak işlere ilişkin kararlar delege edilememektedir. Yönetim zaafları yöneticiler tarafından bilinmesine karşın, hiyerarşik nedenlerle sorunlar görmezlikten gelinmektedir.

• **Pazarlama ve tanıtım konusunda alt yapı ve bilgi eksiklikleri vardır :**

Günümüzde pazarlama, stratejik bir planlama ile kısa dönemli bölgesel ve ülke boyutunda politikaları içermektedir. Pazarlama giderek daha fazla bilgi ve araştırma gerektiren bir disiplin haline gelmektedir. Firmanın ve ürünlerin etkin bir biçimde tanıtımı, pazarlamada araçlardan sadece biri olup önem taşımaktadır. Reklam,

• **Esnek yapıları itibarıyla ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedir :**

Özellikle ülkemizde ekonomik dalgalanma, bunalım ve krizler çok sık yaşanmaktadır. Bu dönemlerde alınan kararlar, kırılabilir olan yapıyı daha da sorunlu bir duruma getirmektedir. 1990 yılından bu yana geçen 15 yıllık dönemde Türkiye ekonomisi üç büyük kriz ve altı önemli bunalım yaşamıştır. Bu dönemlere yönelik araştırmalar KOBİ niteliğindeki firmaların daha az etkilendiğini, küçülme ve üretim alanı değiştirme de daha hızlı davranabildiğini göstermektedir. Özellikle büyük kredi ve finansman kaynağına ihtiyaç göstermeden kabuk değiştirebildikleri gözlenmektedir.

• **Talep değişiklikleri ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmektedir:**

KOBİ'lerin her düzeyde tüketiciye yakın olarak çalışmaları, onların tercihlerini sorunlarını hemen değerlendirerek, üretim mekanizmalarında gerekli değişikliklere hızla gitmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle, ortamda değişimlere karşı gösterdikleri reaksiyon ve esnekliğin yüksek olması, KOBİ'leri yeniliklere daha yakın kılmaktadır.

• **Teknolojik yenilikleri almaya esnek yapıları nedeniyle daha yatkındır :**

Yapılan araştırmalar tesislerdeki makina ve donanımın değişme süresinin KOBİ'lerde daha kısa zamanda yapıldığını, özellikle NC ve CNC tezgahları yenilemede hızlı davranışlarını ortaya koymaktadır. Hem konvansiyonel hem CNC tezgahlarla çalışan pek çok işletme, küçük ölçekli şirketler içinde daha fazla orana sahiptir. Danışmanlık hizmetleri aldıklarında ve doğru teknik seçimler yaptıklarında, bu yenilenmeler KOBİ'lerin yeniden yapılanmasını da sağlamaktadır. Bu durum onların güçlü yanlarının en başında gelmektedir.

• **Bölgeler arası dengeli kalkınmada önemli bir rol oynarlar :**

KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri yörede, bölgenin gereksinmelerini, tüketici eğilimlerini, harcama kalıplarını, gelenek ve davranışlarını dikkate alarak teknoloji seçimi yapmaları ve istihdamı yöresel sağlamaları bölge kalkınmasına destek olmalarını da getirmektedir. Özellikle bölgenin girişimcileri o yöreye yatırım yaptıklarında, uzun vadeli bir strateji yürürlüğe konmakta ve yatırımı kısa sürede üretime geçirmek mümkün olmaktadır. Keza bölgenin insanı ile sürekli iletişim kurmak ve ihtiyaçlarını saptamak da üretimin kompozisyonunu değiştirebilme duyarlılığı sağlamaktadır. Çevrenin korunması da burada önemli kriterlerden biri olmaktadır.

• **Gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltır :**

Ülkemizde özellikle bölgeler arası kalkınma ve refah düzeyinde önemli dengesizlikler vardır. Sanayi yatırımlarının dağılımında da bu durum büyük ölçüde ortaya çıkmaktadır. Büyük işletmeler Doğu, Güneydoğu ve Karadeniz bölgeleri ile İç Anadolu'nun doğu

4. KOBİ'LERDE SWOTT ANALİZİ, GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ, TEHDİT VE FIRSATLAR, REKABET GÜCÜ

4.1. KOBİ'lerin Güçlü Yönleri

KOBİ'lerin güçlü yanları aşağıdaki gibi sıralanabilir :

• Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaktadır :

Sektörlere göre farklılıklar göstermekle birlikte, gerek kişi başına gerekse tesis başına daha az yatırım yapılabilir. Daha önceki bölümde belirtildiği gibi; konfeksiyon, tekstil ve deri eşya üretimi; gıda, içki ve tütün ürünleri sanayi ve madeni eşya sanayi KOBİ işletmelerinin en fazla yoğunlaştığı alt sektörlerdir. Bu sektörlerde genellikle "ölçek ve teknoloji" esnek ve ürün çeşitliliğine uygun bir niteliktedir. Kullanılan makinalarda ürün yelpazesini genişletebilmek ve pazarın talep paternine göre ürün kompozisyonu değiştirebilmek mümkündür. Özellikle bu tip sektörlerde kalifiye işçi iş yerinde hızlı biçimde eğitilebilmektedir. Dolayısıyla KOBİ'ler büyük işletmelerden çok daha kısa sürede, ürün yelpazesini talebe uygun olarak çeşitlendirebilmek olanağına sahip olmaktadır.

• Daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkanı yaratmaktadır :

Mikro ölçekteki KOBİ'ler 1-9 işçi çalıştırılan bir işletme yapısına sahiptirler. Bu işçilerin %60-70'i herhangi bir tecrübeye sahip olmayan düz işçilerdir. 9-49 işçi çalıştıran KOBİ'lerde bu oran daha da artmaktadır. Yapılan araştırmalar, kişi başına 15.000 - 25.000 USD bir yatırımla işyerine gerekli makina ve teçhizatı almanın mümkün olduğunu göstermektedir. Ancak makina imalat sanayi, ana metal sanayi, kimya sanayi gibi alt sektörlerde daha büyük sabit yatırım maliyetleri ile istihdam yaratmak mümkün olabilmektedir. Nihai olarak büyük şirketlere göre KOBİ'ler esnek bir yapıda olduklarından yatırımlarını da hızlı bir biçimde gerçekleştirme şansına sahiptirler.

• Emek yoğun teknolojilerle çalışarak ve genelde düşük vasıflı eleman istihdam ederek işsizliğin aşağı çekilmesine katkıda bulunmaktadır :

Küçük işletmelerin, istihdam sorunları karşısındaki direnç düzeyleri oldukça yüksektir. Emek yoğun teknolojiler ağırlıktadır. Büyük firmalara göre %30 daha az yatırım yaparak ve daha düşük nitelikte işçi çalıştırarak işsizliği bir ölçüde aşağı çekmektedirler. Ülkemizde kalifiye işçi sayısı özellikle bazı yörelerde oldukça düşük orandadır. Bu nedenle KOBİ'ler bu niteliksiz işçiyi çalıştırmada öncülük yapmaktadırlar. Ancak bunun "düşük ücret ve iş güvenliği"ne ilişkin sorunları arttırdığı da bir gerçektir.

promosyon, web sitesi oluşturulması ve güncelleştirilmesi firmanın pazarda varolması için zorunludur. KOBİ'ler, giderek karmaşıklaşan ve rekabeti zorlayan pazarlamada alt yapıyı kuramamışlardır. Bilgi eksiklikleri önemli boyutlardadır. Yan sanayi olarak çalışanlar için bu eksiklikler önemli değildir. Ancak doğrudan dağıtım yapanlar ve bayi teşkilatı bulunanlar için pazarın günü gününe izlenmesi gerekmektedir.

• Ürettikleri ürün ve hizmetin kalitesi genellikle düşüktür :

KOBİ'ler için en büyük sorunlardan biri "maliyet - kalite" optimizasyonudur. Maliyetlerin düşük olması pazarlamada önemli bir avantaj getirmekte, ancak kalitenin de düşük olması bu avantajı tersine çevirmektedir. Ürün veya hizmetin bu niteliği, yerel pazarda bir ölçüde mas edilebilmekte, ancak ulusal pazarlarda ve ihracatta dezavantaj olmaktadır.

• Standartlara uygun üretim yapmadıkları için ihracat potansiyelleri düşüktür :

KOBİ'ler özellikle dış pazarlar için önemli olan CE-işareti, ISO-14000 (çevre belgesi), ISO 9000 (kalite güvence standart belgesi) ve benzeri belgelere sahip olsalar bile, standartlara uygun üretim yapmakta zorlanmaktadırlar. Rekabetçi, global dünya pazarlarında hatta iç pazarda başarılı olabilmek için asgari düzeyde bir Kalite Güvence Sistemi'nin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu belgelendirme ve akreditasyon için KOSGEB tarafından verilen KOBİ destek ve yardımları söz konusudur. İşletmeler bu desteklerden yararlanmaları ve kaliteyi yükseltmeden fason üretim bile yapacak düzeyi tutturamazlar. Bu nedenle, özellikle 1-49 işçi çalıştıran küçük işletmelerin ihracat potansiyeli düşük olmaktadır.

• Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDTŞ) bünyesindeki KOBİ yapılanmalarında problemler mevcut olup, bu konudaki mevzuat engelleyicidir :

Bu konudaki mevzuat (1996), KOBİ'lerin ihracat yapabilmelerine yönelik bir örgütlenme modeli (SDTŞ) sunmaktadır. Buna göre 1-200 arasında işçi çalıştıran 10 KOBİ (geri kalmış yörelerde 5 KOBİ) en az 10.000 YTL (geri kalmış yörelerde 5.000 YTL) ile ödenmiş sermayeli bir A.Ş. kurmakta ve Sektörel Dış Ticaret Şirketi olarak ihracat teşviklerinden yararlanabilmektedirler. Ancak hem şirketin kurulması, hem de teşvik araçlarından faydalanmak bir dizi bürokratik işlemin tamamlanmasını gerektirmektedir. Bu konuda deneyimli bir uzman kadronun çalışması ve formaliteleri eksiksiz yerine getirmesi gerekmektedir. Bunlar yapılsa bile her teşvik kademesinde, özkaynaklardan harcanmak üzere firmaların bir fon oluşturmaları da zorunludur. Henüz koordineli ve disiplinli çalışmayı öğrenememiş, ortak etkinlik misyonuna sahip olmayan KOBİ'ler için bu tip şirketlerin yaşama geçip, kurumsallaşması olanaksız görünmektedir.

• **Rekabet güçleri düşüktür :**

KOBİ'lerin küresel rekabet içinde yer alıp, özellikle özgün ürün imal etmeleri bugün için zor görünmektedir. KOBİ'lerin iç ve dış büyük şirketlerden fason üretim almaları halinde, daha az rekabet zincirine girdikleri gözlenmektedir. Sipariş ana şirketin belirlediği norm ve fiyat skalasında yapılıp, teslim edilmektedir. Ancak burada da şu tehlike mevcuttur. Ana firma giderek fiyatları düşürmekte ve KOBİ'leri düşük kar marjları ile çalışmaya zorlamaktadır. Küçük firmaların pazarlık edebilme şansı yoktur. Zira yedekte başka KOBİ'ler alternatif olarak beklemekte ve daha düşük fiyata razı olmaktadır. Bu "fason işletme" mantığının çok bilinen tablosudur. Ayrıca bu kar marjlarına razı olunsa bile, politik ve ekonomik dalgalanmalar da ana şirketin siparişi iptal etmek riskini her an ortaya çıkarabilmektedir. Dolayısıyla "rekabet gücünün" düşüklüğü KOBİ'lerin birincil sorunudur.

• **Özkaynakları yetersiz olup, kronik enflasyona bağlı olarak zaman içinde erozyona uğramıştır :**

KOBİ'ler hem yatırım hem de işletme dönemlerinde finansman kaynağı bulmaktan şikayet etmektedirler. KOBİ'lere kredi veren kuruluşlar hem az sayıdadır hem de yeterli krediyi verecek performansa sahip değildirler. Küçük ve orta ölçekli işletmeler kredi alabilmek için pek çok şartı yerine getirmek, bürokratik engelleri aşmak ve beklemek zorundadırlar. Yapılan araştırmalar, Türkiye'de KOBİ'lerin tüm kredilerden aldıkları payın %6-8 arasında olduğunu saptamaktadır. Bu durumda gerek yatırım yapmak gerekse işletme sermayesi sağlamak için en önemli kaynak özsermaye olmaktadır. Bu noktada KOBİ'ler yine büyük sorunlarla baş başa kalmakta, özsermayeleri yeterli olmadığından gerekli yatırımları yapamadıkları gibi, işletme sermayesi temininde de güçlük çekmektedirler. İşletme sermayesi olmayan veya bunu kredili satışlarla sağlayan pek çok KOBİ bulunmaktadır. Bu durum malzeme tedarikinde, işçi ücretlerinin karşılanmasında, stok maliyetinde ve diğer maliyet unsurlarında sorunlar çıkarmaktadır. Bir kere dar boğaza girilince, bunu aşmak zorlaşmakta ve kısır döngü meydana gelmektedir.

• **Yatırımlarını geliştirmekte zorlanmaktadır :**

KOBİ'lerin tevsî yatırımını yapmaları, dar boğaz giderici ve modernize yatırım çalışmalarına girmeleri veya yeni bir yatırım planlamaları oldukça zordur. Özkaynakları yetersiz olduğundan bir finansman kaynağı olarak kullanılmamakta, kredi almaları da hem teminatlar açısından hem de süre olarak imkansız bir tablo çizmektedir. Yukarıdaki madde de bu hususlar açıklanmış, ayrıca ilgili bölümde ayrıntılar verilmiştir. Keza bu işletmelerin yeterince kurumsallaşmamaları, sermaye piyasasından kaynak temin etmelerini de mümkün kılmamaktadır.

Tablodan görülmektedir ki işletmelerin yoğunlaştığı iller; İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya ve Konya'dır. Bu altı ilde toplam işletmelerin %43,1'i yer alırken, çalışanların da %53,8'i istihdam edilmektedir.

Tablo : 3/4 İllere Göre İşyerlerinin Dağılımı (2002 yılı)

İLLER	İşyeri Sayısı	İşyeri (%)	Çalışan Sayısı	Çalışan (%)
İstanbul	351.053	18,7	1.799.831	27,8
Ankara	133.652	7,1	544.607	8,4
İzmir	121.470	6,5	475.584	7,3
Bursa	78.278	4,2	324.204	5,0
Antalya	68.495	3,6	207.079	3,2
Konya	56.185	3,0	135.443	2,1
Adana	49.137	2,6	159.023	2,5
Mersin	43.854	2,3	110.624	1,7
Balıkesir	42.116	2,2	101.233	1,6
Manisa	38.848	2,1	100.722	1,6
Muğla	38.746	2,1	103.968	1,6
Aydın	36.200	1,9	91.462	1,4
Kocaeli	35.028	1,9	168.086	2,6
Gaziantep	34.756	1,8	113.451	1,7
Samsun	34.318	1,8	87.702	1,4
Denizli	33.065	1,8	123.167	1,9
Hatay	31.631	1,7	72.977	1,1
Diğer İller	654.601	34,9	1.765.005	27,4
Toplam	1.881.433	100,0	6.484.168	100,0

Kaynak : DİE 2002 GSİS

2002 itibarıyla Türkiye'deki toplam işletmelerin %80,6'sı ferdi mülkiyet, %13,6'sı limited şirket, %2'si anonim ve %1,7'si adi ortaklıktır. Bu durum aşağıda topluca gösterilmiştir.

Hukuki Durum	Dağılım (%)
Ferdi Mülkiyet	80,6
Limited Şirket	13,6
Anonim Şirket	2,0
Adi Ortaklık	1,7
Diğer	2,1
Toplam	100,0

Türkiye'de işyeri yaş ortalaması ise yine DİE verileri değerlendirilerek TABLO : 3/3'de verilmiştir.

Tablodan görülebileceği gibi işletmelerin yaşı oldukça küçük, devinim yüksektir. Sektörler itibarıyla işyeri yaş ortalaması 7,2 ile 20,1 arasında değişmekte, imalat sanayinde 9,1 olmaktadır. Ağırlıklı yaş ortalaması ise 8,4'dür. İllere göre işyeri dağılımı ele alındığında, 2002 yılında durum TABLO : 3/4'de verilmiştir.

Tablo : 3/3 Sektörlere Göre İşyeri Yaş Ortalamaları (2002 Yılı)

Sektörler	Yaş Ortalaması
Madencilik ve Taşocakçılığı	10,5
İmalat	9,1
Elektrik, Gaz ve Su Dağıtım	20,1
İnşaat	7,8
Ticaret	8,4
Otel ve Lokantalar	7,2
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	8,4
Mali Aracı Kuruluşlar	13,2
Gayrimenkul Kiralama	8,3
Eğitim Hizmetleri	7,6
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	7,7
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmetler	8,3
Sektörlerin Ağırlıklı Ortalaması	8,4

Kaynak : DİE 2002 GSİS

4.3. Tehdit ve Fırsatlar

KOBİ'lere yönelik tehditler, değişen rekabet koşullarının ortaya koyduğu küresel ekonomiden kaynaklanmaktadır. Bunlar aşağıda özetle verilmektedir.

• Dünya ekonomisinin globalleşmesi, sermaye dolaşımının büyümesi ve hızlı sirkülasyona girmesi :

Bu durum, bir sektör içinde yer alan KOBİ'lerin karşısına bir başka ülkedeki veya ülkelerdeki KOBİ'leri koymaktadır. Ana firma satış ve üretim koşullarını istediği kriterlere göre belirlediği fiyattan şirketlere empoze etmekte, kısacası onları baskılamaktadır. Bu ise rakipleri çoğaltmakta, kar marjlarını düşürmekte, yaşam alanını daraltmaktadır.

• Küresel iletişim ve küresel rekabetin artması :

İletişim ve bilişim teknolojisinin gelişmesi ile üretim, yönetim, pazarlama ve satış kavramları ve uygulamaları olağanüstü bir değişime uğramıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde herhangi bir sektördeki hareketleri izlemek ve buna göre strateji ve taktikleri çizmek mümkündür. Bunun için de kalifiye yönetici ve personele ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca bu teknolojinin gereği olan ekipmanları, asgari düzeyde de olsa firma alt yapısını oluşturacak biçimde hazır bulundurmaya zorunludur. Küresel rekabet KOBİ'leri yeni tedarik sistemlerini (e-pazarlama) öğrenip, uygulamaya yönlendirmektedir. Bunu yapamayanlar büyük bir "dışlanma" tehdidi ile karşı karşıya kalmaktadır.

• Ekonomik bloklar ve serbest ticaret bölgeleri yoluyla, ya da gümrük birlikleri biçiminde ortaya çıkan uluslararası ekonomik gelişmeler :

Ülkeler arasında ortaya çıkan bu anlaşmalar KOBİ'lerin pazarlama perspektifini değiştirmekte, talebin karşılanması veya yön değiştirmesi firmaları etkilemektedir. Örneğin Gümrük Birliği'nin 1995'den sonra ihracatın ve ithalatın kompozisyonunu değiştirmesi tüketici eğilimlerinin ithal mallarına kaymasını getirmiş, böylece tüketim malları üreten KOBİ'lerin fiyat ve kalite anlayışı yeniden biçimlenmiştir.

• Dünya pazarlarında yeni ekonomik güçlerin ortaya çıkması :

Burada en önemli faktör Uzakdoğu ülkelerinin durumudur. Japonya ve Güney Kore öncelikli küresel rekabeti körükleyen güçler olarak Pazar paylarını yeniden belirlerken, son beş yıldan bu yana Çin, Tayvan, Malezya, Tayland, Endonezya gibi ülkeler önemli rakipler olarak görünmektedir. Özellikle Çin hemen her sektöre girmiş, büyük çapta yabancı sermaye yatırımına sahne olmuş, aynı zamanda fason üretici olarak bütün küçük ve orta ölçekli şirketleri etkilemiştir. Bazı orta ölçekli firmalar ürün yelpazesinde

Çin mallarını sunmakta, bazı şirketler ise Çin'e fason üretim yaptırmaktadırlar. Bu durum tüm KOBİ'leri etkileyen bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır.

● **Dış rekabette "korumacılık" akımının önem kazanması :**

Özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde ucuz mallara karşı "korumacılık" önlemleri alınmakta, böylece rakiplerin malları saf dışı edilmektedir. Burada çifte standart söz konusudur. Karşı ülkedeki korumacılık tedbirlerini eleştiren bu ülkeler, kendileri söz konusu olunca "serbest ticareti" bir anda rafa kaldırmaktadırlar. Uzun vadede KOBİ'lere karşı bir ambargo niteliği taşıyan bu tedbirler bir tehdit olarak algılanabilir.

KOBİ'lerin fırsatları ise vazgeçilmez temel özelliklerinden gelmektedir ve aşağıda ana başlıklar olarak belirtilmiştir.

● Büyük sanayilerin ve ana şirketlerin fason imalat yaptırabilecekleri kuruluşlar KOBİ niteliğindeki işletmeler olmaktadır.

● Avrupa Birliği'nin KOBİ'ler için şemsiye programları, destekleri ve hibeleri ile kredileri yıldan yıla artarak ülkelere (Türkiye dahil) tahsis edilmektedir. Bunlar çeşitli fonlar olarak KOSGEB ve/veya yatırımcı bankalar kanalıyla KOBİ'lere kullanılmaktadır. Krediler düşük faizli, uzun vadeli yatırım kredileri olarak verilmektedir. Ancak mikro işletmelerin bu fonlardan yararlanması zor görünmektedir. Bu kredilerde şans 50-250 işçi çalıştıran orta ölçekli işletmelerden yana olmaktadır. Bu işletmeler belgelendirilmiş, yatırım ve işletme sermayesi için özkaynak tahsis edebilen, teminat verebilen, ürün yelpazesi geniş kurumsallaşmış firmalardır. Dolayısıyla mevzuatı ve destek-kredi-teşvik kanallarını izleyebilmektedirler. Belirli ölçüde AR-GE alt yapıları vardır ve özgün ürün tasarlayabilme imkanına sahip bulunmaktadırlar. Yatırımcı bankaların istedikleri kontr-garantileri verebilmektedirler.

● Ayrıca Avrupa Araştırma Alanı Çerçeve Programları ile KOBİ'lere AR-GE projelerinde önemli bir destek fonu ayrılmıştır. Altıncı Çerçeve Programı'nda bu miktar 1,3 milyar euro civarındadır. Ancak bu projeler için üniversite, KOSGEB ve AB ülkelerinin KOBİ'leri ile işbirliği gerekmektedir. KOBİ'ler ortak çalışma misyonuna sahip olmadıkları ve bu alana yönelik bir kadrolaşma yapmadıkları için fonlardan yararlanamamaktadırlar. Ancak önümüzdeki dönem AR-GE fonları bir fırsat olarak değerlendirilmeli ve KOBİ gündemine alınmalıdır.

● Yeni pazar olanaklarının ortaya çıkması, Doğu Avrupa, Türki Cumhuriyetler, Rusya ve Kuzey Afrika ile geniş çapta ilişkilerin kurulması KOBİ'ler için bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Burada KOSGEB ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri kanalıyla

büyüklikleri göz önüne alındığında konfeksiyon ve tekstil sanayi, metal eşya üretimi, mobilya üretim sanayi, ahşap ve orman ürünleri sanayi KOBİ işletmeciliğine uygun bir özellik ortaya koymaktadır. Bu işletmeler genellikle emek yoğun olup, ürün çeşitliliği olan bir karakter sergilemektedir. Dolayısıyla daha rasyonel ve esnektir.

DİE 2002 Genel Sanayi İş Yerleri Sayımı analiz edildiğinde, Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin büyüklüklerine göre dağılımı aşağıda verilmiştir. (DİE 2002 GSİS)

İŞLETME NİTELİĞİ	ÇALIŞAN SAYISINA GÖRE İŞYERİ GRUPLARI	DAĞILIM (%)
KOBİ	1-250	99,89
Mikro	1-9	96,32
Küçük	10-49	3,09
Orta	50-99	0,30
Orta	100-150	0,10
Orta	151-250	0,08
Büyük	251'den fazla	0,11

Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) bildirelerine göre 2002 yılında SSK'ya kayıtlı olarak işçi çalıştıran işyerleri sayısı 726.673 olup buralarda toplam 5.058.865 sigortalı işçi çalışmaktadır. SSK'ya kayıtlı işletmelerin %99,72'si KOBİ tanımına girerken, toplam sigortalıların %79,07'si KOBİ'lerde istihdam edilmektedir. 2002 yılı SSK kayıtlı işyerlerinin büyüklük grubuna göre dağılımı aşağıda verilmiştir.

Çalışan Sayısına Göre İşyeri Büyüklük Grupları	İşyeri Sayısı	Sigortalı Sayısı	İşyeri Sayısı (%)	Sigortalı Sayısı (%)
KOBİ (1-250)	724.660	3.999.964	99,72	79,07
Mikro (1-9)	643.661	1.529.482	88,58	30,23
Küçük (10-49)	69.287	1.401.594	9,53	27,71
Orta (50-250)	11.712	1.068.888	1,61	21,13
Büyük (250 +)	2.013	1.058.901	0,28	20,93
Toplam	726.673	5.058.865	100,0	100,00

SSK'ya kayıtlı işçi çalıştıran işyerleri, GSİS'ye göre toplam işletmelerin %38,6'sını oluşturmaktadır. İşyerlerinin önemli bir bölümünü de Bağ-Kur'a kayıtlı esnaf ve sanatkarlar teşkil etmektedir. 2002 itibarıyla Bağ-Kur'a kayıtlı tarım dışı aktif sigortalı sayısı 2.420.641 kişidir. Tarım dışı işletme sayısı 1.881.433 olduğundan, bir işletmede birden fazla Bağ-Kur sigortalısı olduğu görülmektedir. SSK'ya kayıtlı sigortalı sayısının toplam çalışan sayısına oranı ise %78'dir. Bu durum SSK ve Bağ-Kur dışında sigortalı olmayan çalışanların da bulunduğunu göstermektedir.

Tablo : 3/2 KOBİ Niteliğindeki İşletmelerin Sanayi Sektörlerine Dağılımı ve İstihdam (2002 yılı)

ALT SEKTÖRLER	İşletme Sayısı	Pay (%)	Çalışan Sayısı	Pay (%)	Çalışan Sayısı/ İşletme Sayısı
Gıda, İçki, Tütün	30.833	11,6	163.669	12,7	5,3
Tekstil, Konfeksiyon ve Deri Üretimi	63.099	23,7	458.208	35,6	7,3
Ağaç ve Orman Ürünleri	28.198	10,6	47.731	3,7	1,7
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	2.108	0,8	21.800	1,7	10,3
Basım ve Yayın	9.293	3,5	28.270	2,2	3,0
Kok Kömürü, Rafine Petrol Ürünleri	153	0,0	4.240	0,3	27,7
Kimyasal Madde Ürünleri	4.153	1,6	46.270	3,6	11,1
Plastik-Kauçuk Ürünleri	8.954	3,3	51.168	3,9	5,7
Taş ve Toprağa Dayalı Ürünler	12.261	4,6	80.337	6,2	6,5
Ana Metal Sanayi	5.996	2,3	46.110	3,6	7,7
Metal Eşya Sanayi	35.081	13,2	83.806	6,5	2,4
Makina İmalatı	18.860	7,1	85.249	6,6	4,5
Büro, Bilgi İşlem Makinaları	412	0,2	1.542	0,1	3,7
Elektrikli Makina ve Cihazlar	4.334	1,7	23.073	1,8	5,3
Radyo, TV ve Haberleşme Cihazları	552	0,2	7.304	0,6	13,2
Tıbbi, Hassas ve Optik Aletler	2.187	0,7	10.221	0,8	4,7
Motorlu Kara Taşıtları	4.055	1,6	51.441	4,0	12,7
Diğer Ulaşım Araçları	979	0,4	7.974	0,7	8,1
Mobilya	34.255	12,9	70.387	5,4	2,1
Hurda Yeniden Değerlendirme	85	0,0	580	0,0	6,8
Toplam İmalat Sanayi	265.848	100	1.289.380	100	4,8

Kaynak : DİE 2002 GSİS

TABLO : 3/1'den analizlenerek tarafımızdan hazırlanmıştır.

- En fazla istihdam yaratan sektör yine tekstil, konfeksiyon ve deri üretimi olup toplamdan %35,6 pay almaktadır. Bunu %12,7 ile gıda ve içki üretimi, %6,6 ile makina imalat sektörü izlemektedir.
- İşletmelerin ortalama ölçek büyüklükleri ele alındığında, işletme başına 27,7 kişi ile kok ve rafine petrol üretim tesisleri başta gelmektedir. Bunu 13,2 kişi ile radyo, TV imalatı, 12,7 kişi ile otomotiv ve 11,1 kişi ile kimya maddeleri üretim sektörü izlemektedir. Kağıt ve kağıt ürünlerinde de işletme başına 10,3 kişi çalışmaktadır.
- İmalat sanayinin tamamında 265.848 KOBİ bulunmakta ve 1.289.380 kişi istihdam edilmektedir. İşletme başına işçi sayısı ortalama olarak 4,8'dir, yani mikro ölçeğe girmektedir.
- Bu tablodan ortaya çıkan bir gerçek de bazı sektörlerin KOBİ niteliğine daha uygun bir gelişme göstermesidir. Örneğin, hem işletme sayısı hem de istihdam

tanıtımlar yapılabilir, fuarlara katılım sağlanır ve dış ofisler açılabilirse, hem teşviklerden yararlanmak hem de yeni pazarlara girmek mümkün gözükmektedir. Üstelik bu ülkelerle ilk kez bir çalışma başlatılmayacak, yalnızca başlamış olan çalışmalar kurumsal hale getirilecektir.

4.4. KOBİ'lerin Rekabet Gücü

KOBİ'ler içinde pek az işletme (toplam işletmelerin %5'i kadar) doğrudan ihracat yapmaktadır. İhracatı kısıtlayan, rekabeti zorlaştıran, makro ve mikro düzeyde bir hayli faktör bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı doğrudan KOBİ nitelikleri ile ilgili olup daha önceki alt bölümlerde ele alınmıştır. Bunlar başlıklar halinde verilirse ;

- Yönetsel,
- Yapısal
- Finansal

olarak belirlenebilir.

Yapılan araştırmalar KOBİ'lerin ihracattan yalnızca %9 oranında pay aldığını ortaya koymaktadır. Bu durum KOBİ'lerin henüz küresel rekabette varolmadıklarını belgelemektedir. İhracat konusu daha sonraki bölümde ele alınacağından burada ayrıntıya girilmemiştir.

5.KOBİ'LERDE KATMA DEĞER, YATIRIM, KREDİ, TEŞVİK VE DESTEKLER

5.1. Katma Değer ve Yatırım

İşletme büyüklükleri esas alınarak yine DİE 2002 GSİS verileriyle, imalat sanayii işletmelerinin sayısı, çalışanların sayısı ve katma değer ile her birinin işletmelere göre payları TABLO : 5/1'de verilmiştir.

Tablo : 5/1 KOBİ'ler ile Büyük İşletmelerin Katma Değer Tablosu, İşletmelere Göre Kıyaslaması

Sanayi Ölçeği	İşletme Sayısı	İşletme Payı (%)	Çalışan Sayısı	Çalışan Payı (%)	Katma Değer (Milyon YTL)	Katma Değer Payı (%)
Küçük Ölçekli (1-49)	262.909	98,4	993.940	47,1	8.288,0	14,1
Orta Ölçekli(50-199)	2.939	1,1	295.440	14,0	7.759,0	13,2
KOBİ(1-199)	265.848	99,5	1.289.380	61,1	16.047,0	27,3
Büyük Sanayi (200 +)	1.336	0,5	820.897	38,9	42.733	72,7
Toplam İmalat Sanayi	267.184	100,0	2.110.277	100,0	58.780,0	100,0

Kaynak : DİE 2002 GSİS'den yararlanılarak tarafımızdan katma değer hesabı yapılmıştır

Tablodan görüldüğü gibi KOBİ'ler 256.848 işyerine sahip bir sanayi işletmeler bütünü oluşturmakta ve istihdamın %61,1'ini gerçekleştirmektedir. Buna karşılık katma değerde ancak %27,3'lük bir paya sahiptir. Büyük işletmeler ise (1336 adet) işletme sayısında %0,5, istihdamdan %38,9 pay alırken katma değerinin %72,7'sini yaratmaktadır. Bu durum KOBİ efsanesinin istenilen boyuta bir ekonomik katkı sağlamadığını açık olarak ortaya koymaktadır.

Bu tablo ikinci bir değerlendirmeye tabi tutularak TABLO : 5/2'de işletme büyüklüklerine göre kişi başına katma değer ve tesis başına katma değer göstergeleri verilmiştir.

Tablo : 5/2 KOBİ'ler ve Büyük İşletmelerde İşletme Büyüklüklerine Göre Katma Değer Göstergeleri

Sanayi Ölçeği	İşletme Sayısı	İşletme Başına Katma Değer (YTL)	Çalışan Sayısı	Çalışan Başına Katma Değer (YTL)
Küçük Ölçekli (1-49)	262.909	31.524,0	993.940	8.338,0
Orta Ölçekli(50-199)	2.939	2.640.000,0	295.440	26.262,0
KOBİ(1-199)	265.848	60.361,0	1.289.380	12.445,0
Büyük İşletme (200 +)	1.336	31.985.700,0	820.897	52.056,0
Toplam İmalat Sanayi	267.184	219.998,0	2.110.277	27.854

Kaynak : DİE 2002 GSİS, TABLO : 5/1

Tablodan görüldüğü gibi, imalat sanayiinde işletme sayısı 267.184 olup toplam işletmelerin %14,2'sini oluşturmaktadır. Ancak istihdam yönünden ele alındığında 2.110.277 kişi toplam istihdamın %32,5'i olmaktadır. Yani sanayi işletmeleri işyeri başına çalışan kişi olarak (7,9) pek çok faaliyet alanından fazla istihdam yaratmaktadır. İşletmelerin ortalama ölçek büyüklüğü 3,4 kişidir. Ortalama ölçek büyüklüğü, mikro işletme boyutunu aşan sektörler şöyle sıralanabilir.

- Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri,
- Madencilik ve taş ocağı işletmeciliği,
- Radyo, TV ve haberleşme cihazları üretimi,
- Motorlu kara taşıtları (otomotiv) üretimi, yan sanayileri,
- Kimyasal madde ürünleri,
- Elektrik, gaz ve su işletmeleri,
- Kağıt ve kağıt ürünleri,
- Diğer ulaşım araçları üretimi,
- Ana metal sanayi,
- Tekstil, konfeksiyon ve deri sanayi,
- Hurda yeniden değerlendirme
- Taş ve toprağa dayalı ürünler

2002 yılı itibarıyla toplam işletme sayısı içinde 10'dan az işçi çalıştıran mikro ölçekli firmaların payı %96,32 olup 10-49 işçi çalıştıran küçük ölçekli firmalar toplamdan %3,09 pay almaktadır. Orta ölçekli 50-249 işçi çalıştıran firmaların payı %0,48'dir.

Bu itibarla Türkiye'deki işletmelerin %99,89'u KOBİ kapsamına girmektedir. KOBİ'lerin önemli bir bölümünün de mikro ölçekli olduğu görülmektedir.

TABLO : 3/1'den yapılan bir analiz ile imalat sektörü firmaları ayrılmış ve bunlardan KOBİ niteliğinde olanlar TABLO : 3/2'de topluca sunulmuştur. Görüldüğü gibi KOBİ niteliğindeki imalat sanayi işletmeleri sayısı 265.848 olmaktadır. Bunlar da toplam sanayi istihdamının %61,1'ini sağlamaktadır. Bu durumda KOBİ'lerde işletme başına düşen istihdam 4,8 olmakta ve mikro işletme sınırları içinde kalmaktadır.

TABLO : 3/2'nin incelenmesi ile ;

- En fazla KOBİ işletme sayısı, tekstil, konfeksiyon ve deri üretiminde olup toplamdan %23,7 pay almaktadır. Bunu metal eşya sanayi 513,2 ve mobilya %12,9'la izlemektedir. Ardından gıda-içki sektörü, ağaç ve orman ürünleri gelmektedir.

Toplam işletmelerin faaliyet kollarına göre dağılımı ve her bir faaliyet alanına göre istihdam topluca TABLO : 3/1'de verilmiştir.

Tablo : 3/1 İşletmelerin Sanayi ve Diğer Faaliyet Alanlarına Dağılımı ve İstihdam Değer ve Oranları

FAALİYET KOLLARI	İşletme Sayısı	Pay (%)	Çalışan Sayısı	Pay (%)	İşletmelerin Ortalama Ölçek Büyüklükleri (Çalışan Sayısı)
Madencilik ve Taşocakçılığı	2.394	0,1	70.953	1,1	29,6
İmalat Sanayi	267.184	14,2	2.110.277	32,5	7,9
Gıda, İçki, Tütün	30.988	1,6	267.871	4,1	8,6
Tekstil, Konfeksiyon, Deri	63.412	3,4	749.932	11,6	11,8
Ağaç ve Mantar Ürünleri (Mobilya hariç)	28.334	1,5	78.120	1,2	2,8
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	2.119	0,1	35.680	0,6	16,8
Basın Yayın	9.340	0,5	46.274	0,7	5,0
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri	157	0,0	6.940	0,1	44,2
Kimyasal Madde Ürünleri	4.171	0,2	75.730	1,2	18,2
Plastik ve Kauçuk Ürünler	8.999	0,5	83.746	1,3	9,3
Taş ve Toprağa Dayalı Ürünler	12.323	0,7	131.485	2,0	10,7
Ana Metal Sanayi	6.027	0,3	75.467	1,2	12,5
Metal Eşya Sanayi (Mak. Teç. Hariç)	35.258	1,9	137.163	2,1	3,9
B.y.s. (*) Makina Teçhizat	18.955	1,0	139.525	2,2	7,4
Büro, Muhasebe, Bilgi İşlem Makinaları	415	0,0	2.524	0,0	6,1
B.y.s. Elektrikli Makina ve Cihazlar	4.355	0,2	37.764	0,6	8,7
Radyo, TV, Haberleşme Cihazları	562	0,0	11.955	0,2	21,3
Tıbbi, Hassas ve Optik Aletler, Saat	2.198	0,1	16.729	0,3	7,6
Motorlu Kara taşıtları ve Karoseri	4.075	0,2	84.171	1,3	20,7
Diğer Ulaşım Araçları	984	0,1	13.052	0,2	13,3
Mobilya	34.427	1,8	115.200	1,8	3,3
Hurda Yeniden Değerlendirme	85	0,0	949	0,0	11,2
Elektrik, Gaz ve Su	3.790	0,2	67.464	1,0	17,8
İnşaat	35.782	1,9	219.702	3,4	6,1
Toptan ve Perakende Ticaret, Komisyonculuk, Tamirat	872.155	46,4	2.057.683	31,7	2,4
Otel ve Lokantalar	175.604	9,3	550.376	8,5	3,1
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	267.729	14,2	505.475	7,8	1,9
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	20.540	1,1	174.544	2,7	8,5
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	94.883	5,0	327.263	5,0	3,4
Eğitim Hizmetleri	6.699	0,4	78.770	1,2	11,8
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	33.333	1,8	99.179	1,5	3,0
Diğer Sosyal, toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	101.340	5,4	222.482	3,4	2,2
Genel Toplam	1.881.433	100	6.484.168	100	3,4

Kaynak : DİE 2002 GSİS

Not : Bu liste GSİS'nda yer alan 472 sektöre ait ayrıntılı veriler konsolide edilerek hazırlanmıştır. Daha ayrıntılı bilgilere www.die.gov.tr adresinden ulaşılabilir.

(*) : B.y.s. : başka yerde sınıflandırılmamış.

Tablodan görüldüğü üzere 1-49 işçi çalıştıran küçük işletmeler tesis ve çalışan başına oldukça düşük katma değere sahiptir. Orta ölçekli işletmelerde katma değerler tesis başına 1.760.000 USD, kişi başına ise 17.500 USD olmaktadır. Bu değerler büyük işletmelerde yükselmektedir. KOBİ ortalamaları, tesis başına katma değer için 40.240 USD ve çalışan kişi başına ise 8.300 USD olmaktadır. Avrupa ülkeleri ele alındığında bu değerler 4-6 misli bir artış göstermektedir. Buradan KOBİ'lerin genel olarak düşük katma değerli ürünler imal ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum KOBİ'lerin fason imalat yaptıklarının da göstergesidir.

TABLO : 3/1'de belirtilen imalat sanayi sektörlerinden işletme sayısı ve istihdam gücü açısından en yoğun sektörler :

- Tekstil, konfeksiyon ve deri ürünleri,
- Gıda, içki ve tütün ürünleri,
- Mobilya üretimi,
- Metal eşya sanayi,
- Makina imalat sanayi

olmaktadır. Bu sektörlerin KOBİ katma değeri içindeki payları TABLO : 5/3'de verilmiştir.

Tablo : 5/3 KOBİ İşletmelerinde Yaratılan Katma Değerin Sektörel Olarak Dağılımı

İmalat Sanayi Sektörü	İşletme sayısı	Çalışan Sayısı	Katma Değer payı (%)
Tekstil, Konfeksiyon, Deri	63.099	408.208	22,3
Gıda, İçki, Tütün Ürünleri	30.833	163.669	18,0
Mobilya	34.225	70.387	6,7
Metal Eşya Üretimi	35.081	83.806	12,9
Ağaç ve Orman Ürünleri	28.198	47.731	8,1
Makina İmalatı	18.860	85.249	15,6
Diğerleri	55.522	430.330	16,4
Toplam	265.848	1.289.380	100,0

Kaynak : tarafımızdan hesaplanmıştır.

Bu tablodan görüleceği gibi altı ana sektör toplam katma değerden %83,6 oranında pay almaktadır. En fazla katma değer, tekstil, konfeksiyon ve deri üretiminde %22,3 yaratılmakta, bunu gıda, içki ve tütün üretimi, makina imalatı ve metal eşya üretimi izlemektedir. Burada özellikle üzerinde durulması gereken nokta, bazı sektörlerde büyük işletmeler egemen olduğundan (petro-kimya ve petrol ürünleri, otomotiv, kimya sanayi v.s.) bu bölümün katma değerine girmemesidir.

KOBİ'lerin yatırım durumu ele alındığında öncelikle bazı önemli noktalar üzerinde durmakta yarar vardır :

• Son beş yılın ortalaması ele alındığında, KOBİ'ler sabit yatırım maliyeti olarak cari fiyatlarla toplam imalat sanayi yatırımlarının %27,4'ünü gerçekleştirmişlerdir.

• Yine son beş yılda bu yatırımların kaynak yönünden araştırması yapıldığında, finansmanın %40'ını özkaynaklardan, %30'unu kısa vadeli krediler ve geri kalan %30'unu ise orta/uzun vadeli kredilerden sağlamışlardır. Bu durum yatırımlarda KOBİ'lerin önemli bir dar boğaz içinde olduklarını göstermektedir.

• Küçük ve orta ölçekli işletmelerde işletme başına düşen yatırım miktarı 50-60 bin USD'yi aşmamaktadır. Bu yatırımların büyük bir bölümü de 50-199 işçi çalıştıran orta ölçekli işletmeler tarafından yapılmıştır. Mikro ölçekteki 1-9 işçi çalıştıran işletmelerde ancak dar boğaz giderme ve/veya yenileme yatırımları yapılmakta (ortalama beş yılda bir), bu yatırımların finansmanı özsermaye veya kısa vadeli kredilerle karşılanmaktadır. Bu durum "teknolojik yetersizliğin" nedenini ortaya koymaktadır.

• KOBİ'ler özellikle kredi bulmakta büyük zorluk çekmektedirler. KOBİ'ler için tahsis edilmiş krediler, çoğunlukla teminat karşılığı verilmekte veya getirilecek makina veya teçhizata ipotek konulmaktadır. Ayrıca kredinin tahsis edilmesi oldukça uzun zaman almaktadır. Bu durum sabit yatırımların daha kısa sürede ve istenilen büyüklükte yapılmasını önlemektedir.

İmalat sanayiindeki KOBİ'lerin ve büyük işletmelerin sabit yatırımlarının işletme büyüklüğüne göre dağılımı TABLO : 5/4'de verilmiştir.

Tablo : 5/4 İmalat Sanayiindeki KOBİ'lerde ve Büyük İşletmelerde Sabit Yatırımların Dağılımı

Sanayi Ölçeği	Yatırımın Cinsi	Yatırımın Dağılımı (%)
Küçük Ölçekli(1-49)	Çoğunlukla darboğaz giderme yenileme	6,9
Orta Ölçekli (50-199)	Yenileme, tevsi ve modernizasyon	20,5
KOBİ (1-199)		27,4
Büyük İşletme (200 +)	Yeni yatırım ve tevsi, modernizasyon	72,6
Toplam İmalat Sanayi		100,0

Kaynak : DTM ve DİE istatistiklerinden analizlenerek ve son beş yılın USD olarak ortalama değerleri alınarak bulunmuştur.

- Özendirici ücret sistemleri ve başarı değerlendirme,
- Motivasyon yaklaşım uygulamaları,
- İşyeri yerleşim planlaması ve iş etüdü,
- Üretim ve envanter planlaması,
- Kalite yönetim ve enerji yönetimi,
- Finansman yönetimi,
- Bakım onarım planlaması,
- Ergonomi, işçi sağlığı ve güvenliği,
- Endüstriyel ilişkiler ve proje yönetimi

MPM'den alınan bilgilere göre 40 yıllık bir süre içerisinde, küçük ve orta boy işletmelere (KOBİ) özellikle genel yönetim ve üretim konularında danışmanlık hizmeti götürülmüş olup, yaklaşık 365 KOBİ'ye hizmet verilmiştir. Kurum ayrıca kurs ve seminerler düzenlemekte, çeşitli yayınlar çıkarmakta, bilgi ve uzman alışverişinde bulunmakta ve verimlilik konferansları düzenlemektedir. Bugüne kadar, kurs, seminer ve benzeri etkinlikler ile takriben 16.400 kişiye belge ve sertifika verildiği ifade edilmiştir.

Ayrıca Eximbank ve T. Halk Bankası da KOBİ niteliğindeki kuruluşlara yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan, kısa, orta ve uzun vadeli krediler vermektedir. Bu konu ayrı bir bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3.3. İmalat Sanayi Setörlerinde KOBİ'ler

Daha önce de belirtildiği gibi DİE 2002 Genel Sanayi İş yerleri Sayımı (GSİS)sonuçlarına göre, 2002 yılında Türkiye'de 1.881.443 işletme faaliyet göstermektedir.

Sayımda tarım dışı faaliyet gösteren ve vergi sicil kaydı bulunan tüm işyerleri kapsamıştır. Bu işyerlerinde 6.484.168 kişi istihdam edilmektedir. İşletmelerin yoğunlaştığı sektörler ,

- Toptan ve perakende ticaret, komisyonculuk ve tamirat 2.057.683 kişi
- İmalat sanayi 2.110.277 kişi
- Otel ve lokantalar 550.475 kişi
- Ulaştırma, depolama, haberleşme 505.475 kişi
- Gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri 327.263 kişi

olmaktadır. Bu beş sektör toplam istihdamın %85,6'sını sağlamaktadır. İmalat sanayi istihdamı ise toplamdan tek başına %32,5 pay almaktadır. Ancak sanayide bir kişinin istihdamı için yapılacak yatırım alt sektörlere göre değişmekle birlikte ortalama 20.000 USD'yi bulmaktadır.

Bu firmaların sahipleri, serbest meslek mensup ve yöneticileri vakfa üye olmak için başvurabilirler.

TOSYÖV, ülkedeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmelerini sağlamayı ve bu işletmelerin lobisi ve örgütü olmayı amaçlamaktadır. Ayrıca ülkenin her yerinde konferans, seminer, panel ve benzeri etkinliklerle KOBİ elemanlarının eğitimini de amaçlamaktadır. Bu çerçevede hedefleri ;

- Sağlıklı alt yapı ve kalıcı bir teşvik sistemi,
- Yeterli finansman kaynakları ve uygun yatırım imkanları,
- Gelişmiş teknolojiye uygun makinalar,
- Kaliteli mal üretmek için eğitim ve danışmanlık,
- Çağdaş işletmecilik ve yönetim ile ilgili eğitim faaliyetleri,
- Sağlıklı ana ve yan sanayi ilişkileri,
- AB ile entegrasyonu sağlayabilecek yaygın eğitim,

sağlamak olmaktadır.

Vakıf, EMSU, ISCB, ISBC, WASME, CESCE ve ECSB gibi uluslararası ve Avrupa küçük ve orta işletmeler birlik, kongre ve asamble ile danışmanlık kurumlarına üyedir ve bunlarla işbirliği yapmaktadır:

TOSYÖV üyelerine çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bunlar; dış ticaret danışmanlığı, basın yayın müşavirliği, kredi garanti fonu, yatırım danışmanlığı, mali danışmanlık, hukuk ve sigorta hizmetleri, eğitim faaliyetleri, seyahat organizasyonu, proje hedef ve hizmetleri olmaktadır. Bu hizmetler için Vakıf şirketler kurabildiği gibi çeşitli kuruluşlarla işbirliği de yapmaktadır.

C - MİLLİ PRODÜKTİVİTE MERKEZİ (MPM) :

1965 yılında 580 sayılı yasa ile kurulmuş olup özel hukuk hükümlerine tabi kamu kurumu niteliğinde bir kuruluştur. Verimlilik ilkelerine uygun ekonomik gelişmeye yardımcı olacak çalışmaların yapılması, kamu ve özel kesim işyerlerinde verimliliği arttıracak yöntemleri araştırıp bularak uygulama önerilerinde bulunması, verimlilikle ilgili teknik yayın, yardım, eğitim ve danışmanlık çalışmaları kurumun başlıca görevleri olmaktadır. MPM bu konularda KOBİ'lerden gelen talepleri öncelikle kabul etmektedir.

Danışmanlık hizmetleri aşağıdaki konuları kapsamaktadır:

- Verimlilik ölçme ve izleme sistemi kurulması,
- Organizasyon geliştirme ve performans artırma,
- Kadro planlaması ve iş değerlendirme,

5.2. KOBİ'lerde Kredi, Teşvik ve Destekler

Türkiye sanayiinde işletme sayısı ve istihdam gücü yönünden önemli bir yere sahip bulunan küçük ve orta ölçekli işletmeler finansman kaynakları ve kredi kullanımını söz konusu olduğunda olumsuz bir tablo sergilemektedir. KOBİ'lerin toplam banka kredilerinden aldıkları pay tam olarak hesaplanamamıştır. Bu konuda BDDK "2002 Yıllık Raporu" ile "2004 Yılı Kredi Raporu" ayrı ayrı ele alınmış ve iki yıl için bulunan değerler oransal olarak karşılaştırılmıştır.

2002 Yıllık Raporu'nda 50.000 YTL'den az kredilerin toplam kredilerden aldığı pay %20,1'dir. Kredi müşterilerinin %99,76'sı 50.000 YTL'nin altında kredi kullanmıştır. 2002 yılında tüketici kredileri %6,2 ve kredi kartları ise %8,8'lik bir pay almaktadır. Bu oranlar %20,12 den düşüldüğünde geriye %5,1 kalmaktadır. Tüketici kredilerinden gelen pay %3 tahmin edilir ve bu değere eklenirse %8 civarında bir oranın KOBİ'ler tarafında kullanıldığı varsayılabilir.

2004 Yılı Kredi Raporu'nda ise bu limit 70.000 YTL olarak alınmış ve toplam krediler içindeki payı %32,3 olarak verilmiştir. Burada tüketici kredilerinin payı %12,7 ve kredi kartlarının payı %10,1 olarak görülmektedir. Buna göre 70.000 YTL altındaki KOBİ kredileri, bu payların düşmesi ile %9,5 olarak hesaplanmıştır. İyimser yönde kalınarak bu değer KOBİ kredilerine esas alınmıştır.

Bir kıyaslama yapmak amacıyla, seçilmiş bazı ülkelerle Türkiye'deki KOBİ'lerin toplam kredilerden aldıkları paylar TABLO : 5/5'de sunulmuştur.

Tablo : 5/5 Türkiye KOBİ'leri ile Seçilmiş Ülke KOBİ'lerinin Toplam Kredilerden Aldıkları Paylar

Ülkeler	KOBİ Kredileri Payı (%)	Vade	Faiz Oranı
ABD	43,0	Uzun	Düşük
Almanya	36,5	Orta	Düşük
Hindistan	17,0	Orta	Normal
Japonya	51,2	Uzun	Düşük
İngiltere	28,4	Orta	Düşük
Güney Kore	48,0	Orta	Düşük
Fransa	49,7	Orta	Normal
İtalya	39,6	Uzun	Düşük
Yunanistan	26,0	Uzun	Normal
Türkiye	9,5	Orta	Normal

Kaynak : EIB Information Bulletin 2003

Bu tablodan görülmektedir ki KOBİ'lerin kullandıkları banka kredilerinin en düşük seviyede olduğu ülke Türkiye'dir. Hindistan'da bile bu oran %17'yi bulmaktadır.

Bankaların kaynaklarından KOBİ'lere düşük pay ayırmaları pek çok nedenlere dayanmaktadır.

- Kayıtsız çalışan KOBİ'lerin çok sayıda olması,
- KOBİ'lerin bilanço ve muhasebe kayıtlarının düzensiz olması ve ikinci bir defter tutulması,
- Krediler için KOBİ'lerin istenilen garanti ve teminatları verememesi,
- Çok sayıda ve dağınık yapıda olan küçük işletmelere yönelik kredilerin istihbarat maliyetinin görece yüksek oluşu,
- Geleneksel yapılarının, KOBİ mekanlarını ziyaret eden bankalara güven vermemesi,
- Banka şube ağlarının ve personel sayısının KOBİ kredileri için yetersiz oluşu,
- KOBİ'lerin tedarikçilere ve müşterilerine borçlanmasının daha kolay olması.

Bu durumda KOBİ'lerin desteklenmesi için farklı kredi politikaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ancak daha önemlisi, bugüne kadar KOBİ'lere yönelik sağlıklı bir finansman-kredi stratejisinin saptanamamış olmasıdır.

KOBİ'lere yönelik kredi ile ticari ürün ve hizmet veren bankalar ve kredi programları aşağıda verilmiştir.

a) Halk Bankası : esnaf, sanatkar ve KOBİ'lerin kredi ihtiyaçlarının karşılanması için kurulan HALK BANKASI, bu alanda önemli bir deneyime ve geniş bir bayi ağına sahiptir. KOBİ'lere ulaşmak için de portföyünü oldukça geniş tutmaktadır. Uygulanan ekonomik program çerçevesinde yeniden yapılandırma çalışmalarını tamamlayan HALK BANKASI, en hızlı ve disiplinli çalışan kredi kuruluşlarından biridir.

Halk Bankası ve KOSGEB arasında, KOBİ'lere düşük faiz oranları ile kredi imkanı sağlayacak "KOSGEB-HALKBANK KOBİ Ekspres Kredi Protokolü" imzalanmıştır. Bu protokol ile KOBİ'lere 75.000.000 YTL kredi aktarılması kararlaştırılmıştır.

KOSGEB-HALKBANK KOBİ Ekspres Kredisi, 3624 sayılı KOSGEB Kanunu'nda tanımlanan imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmeler için, işletme ihtiyacı hammadde ve makina alımı ile ihracat amaçlı kullanılacaktır. İlk 3 ay ödemesiz, 4, 6 ve 8. aylarda üç eşit taksitte ödenecek olan bu kredinin üst limiti 75.000 YTL'dir. Kredinin yıllık faizi ise TEFE+3 olarak saptanmıştır. Bu krediye KKDF ve BSMV uygulanmayacaktır.

b) Girişimciliğin desteklenmesi : Girişimciliğin geliştirilmesi ve teşviki için uygun ortamları hazırlamak, tasarrufların uygun yatırımlara yönlendirilmesini sağlamak, ortak girişim imkanları yaratmak, yeni fikir ve buluşların sanayiye kazandırılması yönünde faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

c) Yan sanayi ilişkilerinin güçlendirilmesi : küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin uluslararası standart ve kalitede mal üretmelerini temin etmek üzere malzeme tasarım, üretim metotları bakım-onarım ve pazarlama gibi faaliyetlere yönelik her türlü desteği sağlamak, yan sanayi ilişkilerini güçlendirici önlemler almak, gerekirse işletmeler arası koordinasyonu temin etmektedir.

d) Eğitim : Küçük ve orta ölçekli sanayi kesiminin bilgiye ulaşmada teknoloji, yatırım, üretim, yönetim, planlama ve pazarlama gibi konularda güçlenmelerini sağlayacak uygulamalı eğitim sistemlerini kurmaktadır.

KOSGEB'in yukarıda belirlenen görevlerini yerine getirmek amacıyla kurulan hizmet merkezleri :

- İhtisas Merkezleri,
- Danışmanlık ve Kalite Geliştirme Merkezleri,
- Teknoloji Geliştirme Merkezleri / Teknoparklar,
- Pazar Araştırma Merkezleri,
- Bilgi İletişim Merkezleri,
- Yatırım Yönlendirme Merkezleri,
- Uygulamalı Eğitim Merkezleri,
- Test ve Analiz Laboratuvarları,
- Ortak Kolaylık Atölyeleri
- İrtibat Mühendisleri

olarak verilmektedir.

KOSGEB özellikle son beş yıl içinde küçük ve orta ölçekli işletmeler için devletin kendisine tahsis ettiği fonları, AB'nin KOBİ'lere yönelik hibe, destek, kredi ve teşviklerini almakta ve kullanmaktadır. Ayrıca Altıncı Çerçeve Programı'ndaki

AR-GE fonlarından bazı projeleri de KOBİ'ler için üstlenmiş bulunmaktadır.

B - TÜRKİYE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELER; SERBEST MESLEK MENSUPLARI VE YÖNETİCİLERİ VAKFI (TOSYÖV):

TOSYÖV Şubat 1990 tarihinde Ankara'da kurulmuştur. Vakıf, çalışan sayısı 5 ile 200 arasında değişen tüm işletmeleri küçük ve orta ölçekli işletme olarak kabul eder.

- KOBİ'lerin iç pazara entegrasyonu ve uluslararası pazarlara açılmasının desteklenmesi,
- Bilgi çağına uyum sağlanması,
- Kamu ihalelerine katılımın desteklenmesi,
- İşletme kültürünün geliştirilmesi.

Beş Yıllık Program'ın öncelikli hedefleri aşağıdaki gibi saptanmıştır :

- KOBİ'lere yönelik yasal ve bürokratik düzenlemelerin sadeleştirilmesi,
- Enformasyon ağları ile KOBİ'lerin uluslar arası pazarlara açılımının teşvik edilmesi,
- KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması, AR-GE, inovasyon ve eğitim olanaklarının geliştirilmesi,
- Girişimci ruhunun teşviki ve özel hedef kitlelerin belirlenerek desteklenmesi,

KOBİ'ler gerek AB fonları gerekse Yatırım Programı'ndaki teşviklerle bu önceliklere yönlendirilmiştir.

3.2. KOBİ Kuruluşları ve Destek Kurumları

KOBİ'leri geliştirmek ve desteklemek amacıyla, geniş kapsamlı ve iç-dış kaynaklarla teşvik edilen kuruluş ve kurumlar aşağıda kısaca belirtilmiştir :

A - KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ SANAYİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME DAİRESİ BAŞKANLIĞI (KOSGEB):

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Dairesi Başkanlığı, kısa adı ile KOSGEB, Nisan 1990 tarih ve 3624 sayılı kanunla kurulmuş olup, ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında KOBİ'lerin payını ve etkinliğini arttırmak, rekabet güçlerini ve düzeyini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

KOSGEB'in 3624 sayılı Kuruluş kanunu çerçevesindeki görevleri 4 ana maddede özetlenebilir.

a) Bilgi ve teknoloji temini : Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin talep ve ihtiyacı olan bilgi ve teknolojinin gerek yurtiçi gerekse yurtdışı kaynaklardan tedarikini sağlama, bununla ilgili araştırma ve geliştirme faaliyetlerini teşvik etmek ve desteklemek, ileri düzeyde teknolojileri kendilerine aktarma, mevcut teknolojilerin geliştirilerek yenilenmesi için imkanlar hazırlamak, bunları yurt çapında yayacak şekilde sistemler kurarak işletmelerin kullanımına sunmaktır.

Halk bankası ayrıca KOBİ'lere yönelik standart paket hizmetlerini sürdürmektedir.

b) Diğer Ticari Bankalar : Akbank, Alternatifbank ve Vakıfbank da KOBİ'ler için bazı krediler vermektedir.

Ayrıca, AYB (Avrupa Yatırım Bankası) "Sanayi Sektörü III Kredisi" firmalarca gerçekleştirilen yatırımlarda toplam yatırım miktarının en çok %50'si oranında finansman kaynağı olarak kullanılabilmektedir.

c) Küçük İşletmeler için Kredi Programı : AB kaynaklı bu kredi programı, Avrupa İş Merkezleri'nin açıldığı İzmit, Gaziantep ve İzmir kentlerini kapsamaktadır. Bir pilot çalışma şeklinde sürdürülen bu program başarılı olduğu takdirde kapsamı genişletilecektir. Kredi programının toplam bütçesi 25 milyon Euro olup, geri dönen krediler ana bütçeye eklenerek sürekli artan bir fon oluşturulması öngörülmektedir. Burada 1-50 işçi çalıştıran ve maddi varlığı 1 milyon USD'yi aşmayan işletmeler esas alınmaktadır. Kredinin üst limiti işletme başına 30.000 Euro olarak belirlenmiştir.

d) Orta Ölçekli İşletmeler için Kredi Programı : 50-150 işçi çalıştıran ve yıllık cirosu 27 milyon Euro'yu aşmayan işletmeler bu program kapsamına alınmıştır. Program toplam bütçesi 30 milyon Euro olup, tesis başına maksimum limit 250.000 Euro olmaktadır. Sektör kısıtlaması yoktur. AB kaynaklı bir program olup iş geliştirme amaçlı bir KOBİ kredisidir.

Küresel rekabet içinde KOBİ'lerin maliyet-kalite optimizasyonu yaparak, dünya pazarına çıkmaları oldukça zor görünmektedir. Rekabet sürecinde KOBİ'leri;

- Kurumsal stratejiler oluşturmak,
- Teknoloji ve ürün geliştirmek, tasarım yapmak,
- Kalite sistemleri kurmak ve akredite olmak,
- İşlevsel bilgi kaynaklarına ulaşmak,
- Üretimi planlamak, stok ve tedarik sistemlerini maliyeti düşürecek biçimde optimize etmek,
- Dış pazarlara açılmak

sorunlarıyla karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Dolayısıyla KOBİ'lerin işletme bazında, kendi başlarına, bu sorunların üstesinden gelmeleri imkansız olduğundan çeşitli kurumsal desteklerden yararlanmaları kaçınılmazdır. Bu destekler çeşitli alanlara yayılmaktadır.

AB kaynaklı desteklerin yanı sıra, iç kaynaklı teşvikler de mevcuttur. Ancak tüm gayretlere karşın, KOBİ teşvik politikasının yönlendirme kabiliyetini yitirdiği, desteklere ulaşabilen KOBİ sayısının sınırlı kaldığı, uygulama sürecinde ciddi sorunlar yaşandığı

ve teşvik sisteminin öngörülenleri gerçekleştirmediği açıkça görülmektedir. TABLO: 5/6'da KOBİ'lere yönelik destekler topluca verilmiştir. Bu tabloda destek ve krediler, desteğin niteliği ve hangi alanlara yapıldığı göz önüne alınarak sınıflandırılmıştır. Burada destek ve kredi veren kurum ve bankalar ayrı ayrı belirtilmiştir (KOSGEB, TTGV, Halk Bankası, DTM gibi)

Verilen desteklerde, yatırım indirimi, küçük sanayi sitesi yapı kooperatiflerine düşük faizli ve uzun vadeli kredi verilmesi, gümrük vergisi muafiyeti, toplu konut fonu istisnası, KDV, vergi, resim ve harç istisnası, alet-teçhizat, yazılım ve malzeme kredisi, prototip

Tablo : 5/6 KOBİ'lere Yönelik Teşvik ve Destekler

FINANSMAN DESTEKLERİ	EGİTİM DESTEKLERİ
Halk Bankası	İktisadi Kalkınma Vakfı
Eximbak (ihracat kredisi)	TOSYÖV
Türkiye Kalkınma Bankası (TKB)	İGEME
Dünya Bankası	KOSGEB
Kredi Garanti Fonu (KGF) (garanti, kefalet şeklinde)	Milli Prodüktivite Merkezi (MPM)
YATIRIM DESTEKLERİ	DANIŞMANLIK DESTEKLERİ
Hazine Müsteşarlığı	KOSGEB
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	Hollanda Yönetim İşbirliği Programı (NMCP)
KOSGEB	TOSYÖV
Halk Bankası	Türkiye teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)
Türkiye Kalkınma Bankası (TKB)	Milli Prodüktivite Merkezi (MPM)
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)	Halk Bankası
PAZAR DESTEKLERİ	İHRACAT DESTEKLERİ
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	Türk Standartları Enstitüsü (TSE)
KOSGEB	İGEME
İstanbul Ticaret Odası (İTO)	Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM)
İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)	KOSGEB
BİLGİ DESTEKLERİ	AR-GE DESTEKLERİ
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	Türk teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)
KOSGEB	TÜBİTAK
Halk Bankası	İGEME
Avrupa Birliği	KOSGEB
İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)	Dış Ticaret Müsteşarlığı
İGEME	Hazine Müsteşarlığı
TESK	Türk Patent Enstitüsü (TPE)
YARIM KALMIŞ YATIRIMLARIN EKONOMİYE KAZANDIRILMASI	İŞBİRLİĞİ DESTEKLERİ
Hazine Müsteşarlığı	KOSGEB
T. Vakıflar Bankası	İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)
Türkiye Kalkınma Bankası (TKB)	Serbest Bölgelere destekler
ORTAK KULLANIM ATÖLYELERİ DESTEĞİ	FUAR KATILIM DESTEKLERİ
KOSGEB	İGEME Fuar Destekleri
Bölgesel Kalkınma Enstitüsü (BKE)	Devlet Yardımları
İSTİHDAM DESTEKLERİ	ELEKTRİK ENERJİSİ DESTEĞİ
KOSGEB	Hazine Müsteşarlığı
Dış Ticaret Müsteşarlığı	TEAŞ
İGEME	TEDAŞ

Kaynak : İktisadi Araştırmalar ve Planlama Md. F. Yılmaz, 2003

3. KOBİ'LERLE İLGİLİ MEVZUAT, KOBİ KURULUŞLARI VE İMALAT SEKTÖRLERİNDE KOBİ'LERİN DAĞILIMI

Bu bölümde KOBİ'lerle ilgili yasal mevzuat, KOBİ'lerin geliştirilmesine katkıda bulunan ve destekleyen kurum ve kuruluşlar ile imalat sektörlerinde KOBİ'lerin dağılımı incelenecektir.

3.1. KOBİ'lerle İlgili Mevzuat, Yasal Çerçeve

KOBİ mevzuatı aşağıdaki karar ve karara ilişkin uygulama tebliğ ve genelgeyle düzenlenmiş olup, AB mevzuatı ile uyum sağlamak üzere gerekli revizyonlar yapılmıştır.

- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar (Karar sayısı : 2000 / 1822) Ek. Yatırım Teşvik Uygulamalarında Yöresel destekler.
- Küçük ve Orta Ölçekli işletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin Tebliğ (Tebliğ No. 2001 / 1)
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımları Hakkında Karar ve Tebliğ Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Genelge (Genelge No. 2003 / 1)

Haziran 2000'de Avrupa Komisyonu, Feira Zirvesi'nde küçük işletmeleri teşvik etmek ve pek çok alanda desteklemek amacıyla "Avrupa Birliği Küçük İşletmeler Sözleşmesi" onaylamıştır. Sözleşme, üye ülkelerde politika oluşturanların gözetinde, Avrupa ekonomisinin gelişmesinde kritik rol oynayan KOBİ'lerin önemini vurgulamayı, KOBİ politikasını oluşturan mercilerin, kişi ve kuruluşların KOBİ'lerin gelişmesi ve başarısına yönelik gerekli faktörleri dikkate almalarını sağlamayı amaçlamaktadır. AB Komisyonu, Feira Zirvesinde belirlenen hedeflere ulaşabilmek için "AB İşletmeler 4. Beş Yıllık Programı"nı geliştirmiştir. 2001 - 2005 yıllarını kapsayan bu program, Aralık 2000'de yürürlüğe girmiştir. AB'nin diğer Birlik politikalarının kapsamadığı KOBİ'lere özgü eylemleri için yasal ve mali çerçeve oluşturulmaktadır.

Türkiye 6 Ocak 2003'den itibaren 4. Beş Yıllık Programa katılmıştır. Beş Yıllık Program'da KOBİ Genel Politikaları şu şekilde belirlenmiştir :

- KOBİ'lerde istihdam geliştirme önlemleri alınması,
- Bürokratik, mali ve sosyal engellerin azaltılması, basitleştirilmesi, çalışma ortamının iyileştirilmesi, yeni işletme kurulmasının teşvik edilmesi,
- İş yönetimi kalitesinin yükseltilmesi,
- AR-GE ve inovasyon çalışmalarının desteklenmesi,
- Finansman ve kredi kaynaklarının geliştirilmesi,

- Butik üretim sayesinde ürün farklılaşması,
- Büyük işletmelere ara mal temini.

Tüketici eğilimlerinin değişmesi KOBİ'lerin ekonomideki önemini arttırmıştır. Zira bu işletmeler değişimlere esnek ve küçük yapıları nedeniyle büyük işletmelere nazaran yeni şartlara daha fazla uyum sağlama şansına sahiptirler. KOBİ'ler ekonomideki daralma ve konjonktürel değişimlere daha kolay uyum göstermektedir.

KOSGEB tarafından yapılan araştırmalar ile aşağıdaki tespitler belirlenmiştir. (Vizyon 2001):

- Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri, imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmelerin %99,5'ünü oluşturmaktadırlar.
- KOBİ'ler imalat sanayiindeki istihdamın %61,1'ini sağlamaktadırlar.
- KOBİ'lerin imalat sanayi katma değerindeki payı %27,3'dür.
- KOBİ'lerin özkaynak ve işletme sermayesi sıkıntıları fazladır. Ticari bankaların kendilerine tahsis ettikleri kredi kaynaklarının ancak %40'ından yararlanırlar. Özkaynak kullanım oranları %88'i aşmaktadır. Eximbank kaynaklarının %11,1'i KOBİ'lere ayrılmaktadır. Yatırımcı banka kaynaklarından ise ancak %0,3 oranında pay almaktadırlar.
- KOBİ'ler geleneksel bir yönetim tarzının egemen olduğu işletmelerdir.

Buradan görüldüğü gibi istihdamın %61,1'ini sağlayan KOBİ'ler, katma değerden ancak %27,3'lük bir pay alabilmektedirler.

DİE Genel Sanayi ve İşyerleri sayımı 2002 yılı sonuçlarına göre Türkiye'deki toplam 1.881.433 işletmenin %99,89'u yani 1.879.363 işletme AB uyumlu KOBİ tanımına girmektedir. Sanayi işletmesi niteliğinde ise 267.184 firma bulunmaktadır. Bunun

- 265.848 adedi KOBİ,
- 1.336 adedi büyük işletme

olmaktadır. Yine bu sayıma göre sanayi işletmesi 267.184 firmada 2.110.277 kişi istihdam edilmektedir. KOBİ'ler sanayi istihdamının %61,1'ini sağladıklarına göre 265.848 KOBİ'de 1.289.380 kişi çalışmaktadır. Sanayideki istihdam göstergeleri;

- KOBİ'lerde işletme başına düşen istihdam 4,8 olmaktadır. Bu durum mikro işletmelerin sayısının çoğunlukta olduğunu ortaya koymaktadır.
- Büyük işletme başına istihdam ise 614 kişi olarak belirlenmiştir.

Sanayide en fazla istihdam tekstil ve konfeksiyon alt sektöründe olup, resmi kayıtlara göre 2002 yılında 749.900 olarak saptanmıştır. Bunu gıda-içki-tütün üretimi ve makina imalat sanayi izlemektedir.

ve deneme üretimi giderleri ile patent giderleri, faydalı model belgesi, endüstriyel tasarım v.s. için yapılan harcamaların karşılanması söz konusudur. Ayrıca bunların dışında, yurt dışında mağaza açma ve işletme, marka tanıtım faaliyetleri ile potansiyel dış pazar araştırmalarının desteklenmesi, uluslararası kalite ve çevre belgeleri almaya yönelik harcamaların karşılanması gibi destek unsurları da bulunmaktadır.

KOSGEB destekleri de her yıl kapsam ve niteliği değişerek yürürlüğe girmektedir. Bu da geniş bir alana yayılmış olup yararlanan KOBİ sayısı sınırlıdır.

1997 yılından itibaren uygulama bulan KOBİ yatırımları teşvik belgelerine yönelik krediler yıllara göre TABLO : 5/7'de topluca verilmiştir.

Tablo : 5/7 Yıllara Göre KOBİ Yatırımları Teşvik Belgelerine Tahsis Edilen Yatırım ve İşletme Kredileri

Yıllar	Belge Sayısı (Adet)	Yatırım Kredisi (1000 YTL)	İşletme Kredisi (1000 YTL)	Toplam Kredi (1000 YTL)	Sabit Yatırım (1000 YTL)	İstihdam (Kişi)
1997	1.550	16.358	3.279	19.637	37.376	14.974
1998	1.171	15.577	3.857	19.434	33.189	12.117
1999	1.695	25.637	16.764	42.401	57.978	10.222
2000	1.229	21.685	15.073	36.758	45.073	5.587
2001	246	4.648	3.522	8.170	15.326	674
2002	390	20.272	7.933	28.205	66.321	1.498
2003	467	39.671	10.215	49.886	108.425	2.019
2004	569	57.309	14.608	71.917	165.419	3.205
2005 (*)	605	62.105	17.216	79.321	172.440	3.421
Toplam	7.922	263.262	92.467	355.729	701.547	53.717

Kaynak : Hazine Müsteşarlığı

(*) İlk altı aylı dönemi kapsamaktadır.

Tablodan görüldüğü üzere 9 yıllık bir dönemde 7.922 teşvik belgesi alınmış, ancak yatırımların %80'i gerçekleştirilmiştir. Yatırımların büyük bir bölümü tevsî, dar boğaz giderme ve modernizasyon yatırımlarıdır. Ayrıca aşağıdaki analizler yapılarak teşvik ve yatırım durumu değerlendirilmiştir.

- 263,2 milyon YTL (175 milyon USD) yatırım kredisinin fiili olarak %65'i yani 170,9 milyon YTL (114 milyon USD)'i kullanılabilmiştir. İşletme kredilerinin ise 92,4 milyon YTL (61,6 milyon USD) tahsisli kısmının %60'ı olan 55,4 milyon YTL (36,5 milyon USD) bölümü işletmelerce kullanılmıştır.
- Toplam kredi tahsisinin (yatırım + işletme) kullanılmış miktarı ise bu durumda 226,3 milyon YTL veya 151 milyon USD olmaktadır.

• Toplam sabit yatırım maliyetinin (701,5 milyon YTL) gerçekleşmiş miktarı 419,3 milyon YTL yani 279 milyon USD'dir. Fiili istihdam hacmi ise 29.046 kişidir.

• Yukarıdaki değerler esas alındığında;

- Tesis başına yatırım miktarı : 44.000 USD
- Tesis başına toplam kredi : 23.900 USD
- Tesis başına istihdam : 4,6 kişi
- Çalışan başına yatırım miktarı : 9.605 USD

olmaktadır. Bu durumda KOBİ'lerin gerçekten çok küçük yatırımlar yaptıkları, kredi kullanımlarının düşük olduğu ve istihdam hacimlerinin de mikro işletme ölçeği içinde kaldığı görülmektedir. Keza işçi başına yatırım miktarı da 9.000 USD civarında kalmaktadır.

TABLO : 5/7'den görülen diğer önemli bir husus da, 2001 yılından itibaren belge sayısında yani yatırım yapan tesis sayısında ortaya çıkan düşüştür. 2003 yılında toparlanma başlamış ancak krizden önceki düzeye ulaşamamıştır. Yine 2003 yılından itibaren tesis başına yatırım miktarlarının arttığı, fakat istihdamda önemli bir gelişme olmadığı görülmektedir. Bu durum, KOBİ'lere yapılan tüm teşviklerin düşük yoğunlukta kaldığını, ayrıca sınırlı sayıda işletmenin yatırım yapma imkanı bulabildiğini ortaya koymaktadır.

yaratmaktadır. Bu kesimin toplam imalat sanayi içindeki payı %40'dır. Dolayısıyla istihdam açısından imalat sanayiinde KOBİ'ler önemli bir yere sahiptir.

Avrupa'da entegrasyonun başladığı 1992 yılından 2002'ye kadar KOBİ'lerin üretimleri düşüş göstermektedir. 1992'de %11, 1994'de %0,4, 1998'de %1,3 ve 2002'de %1,5 oranında düşüş ortaya çıkmıştır.

Keza son on yıl içinde özellikle gıda sektöründe (bunun yanında belli başlı tüketim malları imalatında) yatırımlarda düşüş olduğu görülmektedir. Büyük işletmeleri elinde tutan büyük sermaye ve tekelle, daha yüksek kar getirici spekülasyon alanlara ve yabancı sermaye olarak başka (Yakındoğu, Uzakdoğu, Güney Amerika gibi) ülkelere yatırım yapmaktadırlar. Tüketim malları sanayiinde, küresel rekabete giren ancak pazar payını giderek düşüren KOBİ firmaları ise daha az sabit sermaye yatırımı yapmak zorunda kalmaktadır.

KOBİ'ler için ölçek tespitinde, nüfus kompozisyonu ile nüfus artış hızı önemli faktörlerdir. Bu durum KOBİ'lerin arz ve talep yönlerini doğrudan etkilemektedir. Talep açısından nüfus, iç pazardaki perakende satışları, kişisel hizmetleri ve tüketim mallarının satışını etkilerken, arz açısından mevcut olan işgücünü etkilemektedir.

AB ülkelerinde nüfusun yaşlanması da genç işgücü arzını önemli ölçüde azaltacaktır. Giderek fason imalata yönelen ve kar marjları düşen KOBİ'ler de bu işgücünü daha genç bir nüfusa dayandırmak, dolayısıyla ücretleri de aşağıya çekmek eğilimine kapılacaktır. Dolayısıyla önümüzdeki 5 yıl AB ülkelerinin KOBİ sorunlarının hayli artacağı öngörülmektedir.

2.3. KOBİ'lerin Sanayideki Yeri

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin AB ülkelerinin ekonomi ve sanayi içindeki yeri, bir önceki Bölüm'de ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Özellikle istihdamın bu işletmelerdeki oranları seçilmiş ülkeler için ayrı ayrı listelenmiştir. 1992 yılından sonra Avrupa'daki değişimler ve entegrasyon KOBİ niteliğindeki işletmeleri de büyük çapta etkilemiştir. Bu işletmelerin gerek sabit sermaye yatırımlarında gerekse üretim miktarlarındaki büyümede bir yavaşlama trendi gözlenmektedir. Avrupa Birliği'nin yeni ülkelerin katılımı ile artan sorunları, özellikle küçük ve orta boy işletmelerde çalışanları büyük çapta etkileyerek bir dizi işsizlik, gelir ve sosyal güvenlik problemini beraberinde getirmektedir. İşsizlik sorununda birinci dereceden bunalıma giren genç nüfus olmaktadır.

Dünya'da olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de KOBİ'lerin katkıları beş maddede toplanabilir.

- İstihdam yaratılması,
- Esneklikleri sayesinde yeniliklere hızlı uyum,
- Girişimciliği teşvik,

İlginç bir tablo da imalat sanayi katma değeri içindeki işçilik payının, işletme büyüklüğüne göre değişim oranıdır. Yine seçilmiş altı AB ülkesi alınarak, istihdam kategorisine göre bu ülkelerde, katma değer içindeki işçilik oranları incelenmiştir. Sonuçlar topluca TABLO : 2/7'de sunulmuştur.

Tablo : 2/7 Seçilmiş AB Ülkelerinde İşletme Gruplarına Göre İmalat Sanayi Katma Değeri İçindeki İşçilik Payı (2002 yılı, % olarak)

ÜLKELER	20-99	100-499	20-499	500 üstü	Toplam
Belçika	68	70	69	72	71
Almanya	71	73	72	76	74
Fransa	71	71	71	75	73
İtalya	60	61	60	64	62
Hollanda	69	66	68	63	66
İspanya	48	50	49	48	49

Kaynak : Agence Europe, 2002

Tablodan görüldüğü gibi, genel olarak katma değer içindeki işçilik oranları en fazla Almanya ve Fransa'da olmaktadır. En düşük oranlar ise İspanya ve İtalya'dadır. Bunun başlıca nedenleri, ilk iki ülkede katma değerlerin ve işçilik ücretlerinin yüksek olmasıdır. Ayrıca büyük işletmelerde, Fransa, Almanya ve Belçika'da imalat sanayi katma değeri içindeki işçilik payları diğer işletme gruplarına göre daha büyüktür. İlginç bir husus, Hollanda'da katma değer içinde işçilik payının en yüksek olduğu işletme grubu 20-99 işçi çalıştıran küçük işletmeler olmaktadır.

Bugün AB ülkelerinde sayıları 16,2 milyon olarak saptanan 1-9 arası işçi çalıştıranlar mikro işletme, sayıları 1,9 milyon civarında tespit edilen 10-99 arası işçi çalıştıranlar küçük işletme olarak tanımlanmaktadır. Orta büyüklükteki 130.000 işletmede 100-499 arası işçi çalışmaktadır. KOBİ'lerin toplam işletmeler içindeki payı %99,8'dir.

Toplulukta 2002 yılında özel sektörde faaliyet gösteren KOBİ'ler 18,1 milyon işyeridir. 500 ve daha fazla sayıda işçi çalıştıran işletme sayısı ise 13.000 olarak saptanmıştır.

1992 yılından bu yana hem AB'ye giren üye sayısı artmış hem de KOBİ niteliğindeki işyeri sayısında büyüme kaydedilmiştir. Ancak, geçmiş on yıla göre bir nispi yavaşlama gözlenmektedir.

2002 yılında KOBİ'lerdeki toplam istihdam 72 milyondur. Toplam istihdamın 20 milyonu işyeri sahibi olup bunlar 52 milyon kişiyi istihdam etmektedir. Çok küçük işletmeler 29 milyon kişiye istihdam sağlamaktadır. 10-99 arası işçi çalıştıran küçük işletmeler, istihdamın %25'ini oluşturmakta ve 25 milyon kişiyi çalıştırmaktadırlar. 100-499 arası işçi çalıştıran orta ölçekli işletmeler ise 18 milyon kişiye istihdam

6. KOBİ'LERDE İŞGÜCÜ POTANSİYELİ, MÜHENDİS İSTİHDAMI VE SORUNLARI

KOBİ'lerde istihdam edilen işgücü, Bölüm : 3 ve Bölüm : 5'de işletme sayıları ve sektörler itibarıyla ayrı ayrı verilmiştir. TABLO : 3/2'de her bir alt sektör ele alınarak, çalışan sayısı, sektör içinde çalışanların toplamdan aldıkları pay ve işletme başına çalışan sayısı listelenmiştir. TABLO : 5/2 ve TABLO : 5/3'de ise yine sektörel bazda çalışan ve işçi başına katma değer ile sektörel katma değer payı gösterilmiştir. Bu bölümde tekrara girilmeyecek ancak yine toplam çalışan sayısı içinde nitelikli işgücü, toplam işgücü ile kıyaslanarak verilecektir. Ayrıca işletme başına nitelikli işgücü belirtilecektir.

TABLO : 6/1'de başlıca imalat alt sektörlerinde çalışan sayısı, nitelikli işgücü ve toplam işgücüne oranı belirtilmiştir.

Tablo . 6/1 Sanayideki KOBİ İşletmelerinde İşgücü ve Nitelikli İşgücü, Kıyaslamalar

İmalat Sanayi Sektörleri	İşletme Sayısı	Toplam İşgücü	Nitelikli İşgücü	Nitelikli İşgücü Oranı
Tekstil, Konfeksiyon, Deri	63.099	408.208	96.250	23,6
Gıda, İçki ve Tütün Ürünleri	30.833	163.669	51.408	31,4
Mobilya Üretimi	34.255	70.387	21.403	30,4
Metal Eşya Üretimi	35.081	83.806	30.206	36,0
Ağaç ve Orman Ürünleri	28.198	47.731	9.209	19,3
Makina İmalatı	18.860	85.249	39.924	46,8
Diğerleri	55.522	430.330	96.309	22,4
Toplam	265.848	1.289.380	344.709	26,7

Tablodan görüldüğü gibi nitelikli işgücü %46,8 ile en yüksek oranda makina imalat sektöründedir. Bunu metal eşya üretimi ile gıda, içki ve tütün ürünleri alt sektörleri izlemektedir. Genel olarak denilebilir ki toplam işgücünün yaklaşık dörtte biri nitelikli (vasıflı veya kalifiye) çalışanlar olmaktadır. Katma değerden en fazla pay alan tekstil, konfeksiyon sanayi nitelikli işgücü çalıştırma konusunda son sıralarda bulunmaktadır. Bu sektör işgücünde ücretler en alt düzeydedir.

Sanayideki KOBİ işletmelerinde çalışan mühendis sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Zira bu işletmelerde sürekli bir mühendis sirkülasyonu vardır. Dolayısıyla işletmelerdeki mühendis istihdamı ancak bir alan araştırması çerçevesinde ortaya konulabilmiştir. İMES K. Sanayi Sitesi'nde MMO İstanbul Şubesi tarafından yapılan bir anket çalışmasında tamamı KOBİ olan firmalara ilişkin aşağıdaki sonuçlar alınmıştır.

* Anket yapılan işletme sayısı	: 633
* Anket yapılan işletmelerdeki toplam işçi sayısı	: 6.589
* Anket yapılan işletmelerdeki nitelikli işçi sayısı	: 956
* Anket yapılan işletmelerdeki mühendis sayısı	: 453
* Mühendis / İşletme sayısı	: 0,7
* Mühendis / Toplam çalışan sayısı	: %6,4
* Mühendis / Nitelikli işgücü	: % 47,3
* Nitelikli işgücü / Toplam çalışan işçi sayısı	: % 14,5

Görüldüğü gibi mühendis sayısı KOBİ başına çok düşük olup, işletme başına 1 mühendis bile düşmemektedir.

İstanbul Küçük Sanayi Siteleri'ndeki KOBİ'lerde yapılan bu anket sonuçları Türkiye boyutundaki KOBİ'lere uygulanırsa 265.848 işletmede çalışan mühendis sayısının en iyimser yaklaşımla 186.090 olduğu hesaplanabilir. Ancak bu KOBİ'lerde çalışan toplam işgücü 1.289.380 kişi olup, yine aynı anket sonuçları (%6,4 oranı) uygulanırsa bu kez 82.520 mühendis bulunacaktır. Bu duruma göre Türkiye genelinde "mühendis / işletme sayısı" 0,3 olarak hesaplanmaktadır. KOBİ'lerin büyük bir bölümünün (%96) mikro ölçekte olduğu bilindiğine göre, bu son değer daha gerçekçi bir değer olduğu kabul edilebilir.

Türkiye boyutunda 265.848 adet sanayi işletmesi niteliğindeki KOBİ'lerde 82.520 mühendis çalıştığı kabul edilerek aşağıdaki öngörüler ortaya konulmuştur.

- Sanayi işletmelerinin çoğunda (%90 oranında 239.000 işletme) mühendis istihdam edilmemektedir. Geri kalan işletmelerden 15.000 adedinde yalnızca 1 mühendis çalıştırılmaktadır. 10.000 firmada 2-5 ve geri kalan orta ölçekli 1.848 işletmede ise 5-35 arasında mühendis istihdamı yapılmaktadır.

- Sanayide üretim yapan veya hizmet veren KOBİ'lerden mühendis çalıştıran 26.848 işletme toplam 82.520 mühendis istihdam etmekte ve işletme başına 3 mühendis düşmektedir.

- Sanayi KOBİ'lerinde üretim yapan işletmelerin en yoğun mühendislik hizmeti, makina imalat sanayi, madeni eşya sanayi, otomotiv yan sanayi ve elektrikli cihazlar üretim sanayi alt sektörlerinde verilmektedir. Dolayısıyla mühendis istihdamı da büyük çapta bu sektörlerde yoğunlaşmıştır.

KOBİ'lerde çalışan mühendislerin sorunları ise aşağıda sıralanmıştır.

- KOBİ'lerde çalışan mühendislerin büyük bir bölümü 1-6 yıllık iş deneyimi olan mühendislerdir. Ücretleri düşüktür, teknik bilgi ve yetenekleri yeterli ölçüde değildir.

Tablo : 2/5 Seçilmiş AB Ülkelerinde İmalat Sanayiinde Çalışanların İşletme Büyüklüklerine Göre Dağılımı (2002 yılı, 1000 kişi olarak)

ÜLKELER	20- 99	100-499	20-499	500 üstü	Toplam
Belçika	179	216	395	380	775
Almanya	1.348	2.367	3.715	5.536	9.251
Fransa	1.071	1.214	2.285	2.451	4.736
İtalya	1.288	1.052	2.340	1.526	3.866
Hollanda	249	221	470	252	722
İspanya	824	622	1.446	547	1.993

Kaynak: EIB Information Bulletin, 2002

Almanya en yüksek istihdam düzeyi ile başı çekmekte, onu İtalya ve Fransa izlemektedir. Nüfus itibarıyla İspanya, büyük işletmelerde çalışanların en az olduğu ülkedir.

Mikro, KOBİ ve büyük işletmeler ele alındığında yine seçilmiş 12 AB ülkesinde istihdamın dağılımı TABLO : 2/6'daki gibi olmaktadır.

Tablo : 2/6 Seçilmiş AB Ülkelerinde İşletmelere Göre İstihdamın Dağılımı (2002 yılı, % olarak)

ÜLKELER	MİKRO	KOBİ	BÜYÜK
Belçika	17	47	36
Almanya	15	45	40
İspanya	34	46	20
Danimarka	20	56	24
Fransa	28	39	33
İtalya	38	44	18
Hollanda	28	51	21
Portekiz	24	53	23
İngiltere	26	37	37
Yunanistan	35	44	21
Avusturya	29	42	29
İsveç	20	41	39
Ortalama	26	45	29

Kaynak : Agence Europe, 2002

Tablodan görüldüğü gibi, mikro işletmelerde en büyük payı sırasıyla İtalya, Yunanistan ve İspanya almaktadır. KOBİ'lerde istihdamın dağılımı açısından Danimarka Portekiz ve Hollanda başı çekmektedir. Büyük işletmelerdeki istihdam da ise Almanya, İsveç ve İngiltere üst sıraları paylaşmaktadır. Burada ilginç nokta hemen hemen tüm ülkelerde, KOBİ'lerin payının yüksek oluşudur. Fransa ve İngiltere KOBİ istihdamının en düşük olduğu ülkelerdir.

Tablo : 2/3 AB Ülkelerinde İstihdamın İşletme Ölçekleri İtibarıyla Dağılımı (2003 yılı, % olarak)

İŞLETME / SEKTÖR	MİKRO	KOBİ	BÜYÜK
İmalat sektörü	82,70	16,91	0,39
İnşaat sektörü	91,28	8,68	0,04
Hizmet sektörü	93,03	6,92	0,06
Toplam	91,34	8,56	0,10
İSTİHDAM / SEKTÖR	MİKRO	KOBİ	BÜYÜK
İmalat sektörü	11,14	45,95	42,91
İnşaat sektörü	39,33	50,77	9,90
Hizmet sektörü	34,74	43,44	21,82
Toplam	26,85	45,05	28,10

Kaynak : IBID, s.18-9

KOBİ'ler ucuz ücretle ve sosyal güvenlikle genellikle yoksun bir kesime iş alanı açmaktadırlar.

Seçilmiş AB ülkelerinde imalat sanayi işletmelerinin dağılımı TABLO : 2/4'de verilmiştir.

Tablo : 2/4 Seçilmiş AB Ülkelerinde İmalat Sanayi İşletmelerinin Dağılımı (2002 yılı, %olarak)

ÜLKELER	Küçük İşletme	Orta Ölçekli İşletme	KOBİ Toplamı	Büyük İşletme	Toplam
Belçika	73,4	20,1	93,5	6,5	100
Almanya	70,4	23,7	94,1	5,9	100
Fransa	77,3	17,7	95,0	5,0	100
İtalya	83,0	13,0	96,0	4,0	100
Hollanda	79,1	16,7	95,8	4,2	100
İspanya	81,1	16,2	97,3	2,7	100

Kaynak : EIB Information Bulletin, 2002

Bu tablodan görüldüğü gibi, küçük işletmelerin en fazla olduğu ülke İtalya olup, toplam içinde %83,0 paya sahiptir. Orta ölçekli işletmelerde ise Almanya %23,7 ile başı çekmektedir. Büyük işletmelerde ise Belçika %6,5 ile toplamdan en yüksek payı almaktadır.

Yine aynı ülkelerde imalat sanayiinde çalışanların işletme büyüklüğüne göre dağılımı aynı yıl için TABLO : 2/5'de sunulmuştur.

Tablodan görüldüğü gibi, "20-499" kişi çalıştıran küçük ve orta ölçekli işletmelerde

Daha deneyimli olanlar (6-15 yıl) genellikle KOBİ'lerdeki mühendislerin düşük bir miktarını oluşturmaktadır.

- KOBİ'lerde istihdam edilen mühendisler belirli bir alanda ihtisaslaşmamıştır. Üretime, satışa, pazarlamaya, projeye yönelik tüm hizmetleri yapmakta, bazıları üretimde nitelikli bir tezgah operatörü gibi çalışmaktadır. Bu durumda uzun bir süre işletmede kalmamakta ve kısa sürede yeni bir iş alanına geçmektedirler.

- KOBİ'lerde çalışan mühendisler düşük ücretle ve iş güvenliğinden yoksun bir statüde görev yapmaktadırlar. Mesai saatleri, normal işgünü süresinin dışına taşmakta, yaptıkları fazla mesai için ek ücret alamamaktadırlar.

- KOBİ'lerde görev yapan mühendislerin çok büyük bir bölümü, mesleki yönden tatmin olamamakta ve içinde buldukları iş alanını geçici olarak görmektedirler.

- KOBİ'lerde çalışan mühendisler, gerek çalışma saatleri ve gerekse ulaşım sorunları nedeniyle hiçbir sosyal aktiviteye girememekte, kendilerini geliştirememekte, işyerinin sorunlarına yönelik bir perspektife de sahip olamamaktadırlar. Dolayısıyla ne işletme onlara güven vermekte, ne de onlar işletmeye bilgi ve becerilerini aktarabilmektedirler.

- İşyerlerinde çalışan mühendislerin bu durumu, KOBİ'leri rekabet edebilirliğini sağlayacak teknoloji gelişimini engellemekte, AR-GE ve inovasyon çalışmalarının alt yapısının oluşmasına olanak vermemektedir. Dolayısıyla KOBİ'lerde mühendislik hizmeti verimli, kalitatif, rasyonel ve efektif sonuçlar ortaya çıkaramamaktadır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelerin pek çoğunda sıklıkla rastlanan "kurumsallaşma yetersizliği" özellikle idareci statüsünde çalışan mühendislerin firma sahibi ile ilişkilerinde ciddi sorunlar yaratmakta ve iyi yetişmiş deneyim sahibi mühendislerin bilgi ve deneyimlerini işletmeye yeterince aktarmalarına engel teşkil etmektedir.

7. KOBİ'LERDE İTHALAT VE İHRACAT DURUMU; ÜRETİMDE ÖLÇEK SORUNU, TEKNOLOJİ

Nitelikli eleman istihdam edememeleri, kalite yönetimindeki yetersizlik, finansman sorunları, uluslararası pazara yönelik kalite ve standartta mal üretmemeleri, dış ticaret mevzuatına hakim olamamaları, ihracat-yatırım-üretim konularında destek ve teşviklerin iyi kullanılmaması KOBİ'lerin ihracat konusundaki belli başlı dezavantajlarıdır. Ayrıca KOBİ'ler son bir iki yıl hariç ihracatı hedeflememiş, dış pazarlarla ilgili bir çalışmaya da girmemişlerdir. 2004'de yapılan bir ihracat analizi, KOBİ'lerin toplam ihracattaki payının %9 civarında kaldığını ortaya koymaktadır. Diğer ülkelerle bir kıyaslama yapıldığında, çeşitli ülke KOBİ'lerinin ihracattaki payları TABLO : 7/1'de verilmiştir

Tablo : 7/1 Seçilmiş Ülkelerde KOBİ'lerin İhracat Payları

Ülkeler	İhracattaki Payı (%)	Doğrudan İhracat Payı (%)	Dolaylı İhracat Payı (%)
ABD	32	21	11
Almanya	31	18	13
Danimarka	29	20	9
Fransa	23	13	10
İtalya	29	21	8
Yunanistan	26	16	10
Hindistan	40	21	19
Japonya	38	29	9
İngiltere	22	13	9
Güney Kore	20	12	8

Kaynak : KOBİ'ler ve İhracat, İGEME 2002

Tablodan görüldüğü üzere pek çok ülkede KOBİ'ler doğrudan veya dolaylı olarak önemli oranda ihracat yapmaktadırlar. Hindistan ve Japonya bu konuda önde gelen ülkelerdir.

Dolaylı ihracatta dış ticaret şirketleri devreye girmekte veya ihracatın tamamını ana şirket üstlenmektedir. Keza fason üretimde de dolaylı bir ihracat söz konusudur. Türkiye'de de aynı durum mevcuttur. KOBİ'ler ihracat rakamlarına yansımaya fakat ihracata yönelik üretim ve satış yapmaktadırlar. Özellikle tekstil sektöründe fason üretim yaygın olup ihracatçı büyük firmalara yapılan bu üretim o şirketin ihracat portföyünde yer almaktadır. Bunun dışında GİSAD, GSD v.s. gibi dış ticaret şirketleri aracılığı ile ihracat gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde Türkiye KOBİ'lerinin ihracatının toplam sanayi ihracatı içindeki payının %7-10 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Görüldüğü gibi sektörler içinde tüm imalat sanayiinin payı %44,22, enerji ve suyun ise %34,32 olmaktadır. Bu da KOBİ'lerin sanayideki önemini vurgulamaktadır.

Küresel ekonominin olağanüstü boyutlarda tüketimi körüklediği, “üretim-tedarik-pazarlama-satış-tüketim” ağının koordinasyon aşamasında iyice karmaşık ve iç içe geçtiği günümüzde, KOBİ'ler vazgeçilmez işletmeler olarak sahneye çıkmaktadır.

AB boyutunda etkin bir rekabetin ancak KOBİ'ler arası ticaretle yapılabileceği belirtilmekte ve özellikle büyük işletmelerin üstündeki tüm angarya ve ekstra maliyetler KOBİ'lere transfer edilmektedir. Ayrıca ucuz işgücü çalıştırma, sosyal güvenliği asgariye indirme, azami katma değer sağlam ve optimal karlarla ürün pazarlama yine KOBİ'ler kanalıyla mümkün olabilmektedir. Büyük şirketler, çeşitli ülkelerdeki KOBİ'lerden azami karı sağlamak, sermayenin toplulaştırılması ve yoğunlaştırılmasında bunları araç olarak kullanmaktadırlar. Dolayısıyla KOBİ'ler fason üretim (taşeronlaşma sistemi) içinde de ideal kuruluşlardır. Büyük şirketler nihai montaj know-how sağlamada, zincirin en karlı halkasına yerleşmişlerdir. Bu yapı hemen hemen oturmuştur.

Genellikle, geleneksel (deri, gıda, tekstil, döküm v.s.) üretim alanlarında yoğun olan KOBİ'ler, üretim talebinin kitle üretimine elverişli olmadığı ve üretim biriminin veya satış miktarının çok küçük olduğu sektörlerde etkin bir işletme özelliği göstermektedir. KOBİ'ler pazarda esnek davranabilen, küçük çapta siparişleri karşılayabilen bir yan sanayi olma özelliği gösteren, büyük işletmelerin rantabl üretmeyecekleri parçaları minimum karlarla imal edebilen, işçi ücret ve güvenlik sorunlarını minimize etmiş işletmelerdir. Böylece büyük sanayi için vazgeçilmez fason üretim merkezleridir. KOBİ'ler fiziki yapıları ve özellikleri nedeniyle ülkelerin hemen hemen tüm bölgelerine yayılabilmekte ve bu bölgelerde yeni istihdam imkanları yaratabilmektedirler. Bu, bölgesel gelişmeye de katkı sağlayabilmekte, bir ölçüde katma değerini daha dengeli paylaşılmasına olanak vermektedir.

Ülkelerin teknik eğitim politikasına da yardımcı olan KOBİ'ler, istihdam ettikleri işçiler için mesleki ve teknik eğitim sağlayan okul halini almaktadır. Bütün bu özelliklerin yanı sıra KOBİ'lerin belki de en önemli özelliği istihdama olan katkılarıdır. Genel olarak emek yoğun üretim tekniklerinin kullanıldığı KOBİ'ler, ekonomik açıdan olduğu kadar sosyal açıdan da son derece önemlidirler.

KOBİ'lerin AB içindeki toplam istihdam etkileri TABLO : 2/3'de verilmiştir.

Tablodan görüldüğü gibi KOBİ'lerin sayısal oranı toplam işletmeleri % 8,56'sı iken, istihdamın %45,05'ini sağlamaktadır. İmalat sanayi içinde KOBİ'ler %16,91'lik bir paya sahip olup, istihdamın yine %45,95'ini gerçekleştirmektedirler. Bu durumda

“küçük işletme” sayılabilmesi için aşağıda yazılı üç sınırdan en az ikisinin aşılmış olması gerekir.

- Bilanço toplamının 1.550.000 Euro’yu aşmaması,
- Yıllık net cironun 3.200.000 Euro’yu aşmaması,
- Mali yıl içinde ortalama işçi sayısının 50’yi geçmemesi.

Söz konusu tanıma göre bir işletmenin “orta ölçekli işletme” sayılabilmesi için aşağıda belirtilen limitlerden en az ikisinin aşılması gerekir.

- Bilanço toplamının 6.200.000 Euro’yu aşmaması,
- Yıllık net cironun 12.800.000 Euro’u aşmaması,
- Mali yıl içinde ortalama işçi sayısının 250’yi geçmemesi.

Öte yandan, üye ülkeler içinde işletmeler faaliyet gösterdikleri alanlar açısından dokuz sektöre bölünmüştür. Bunlar;

- Enerji ve su kaynakları (santraller, dağıtım, satış),
- Maden izabe ve işlenmesi, kimya sanayi,
- Metal işleme, madeni eşya, elektrikli-elektriksiz makina imalat sanayi,
- Diğer imalat sanayi (gıda, içki, toprak, v.s.)
- İnşaat sektörü,
- Ticaret, mümessillik, dağıtım ve turizm,
- Ulaşım ve haberleşme sektörü,
- Banka, finans, sigorta, kiralama ve iç hizmetler,
- Diğer hizmetler

olmaktadır. Bu dokuz sektör ise 60 iş koluna ayrılmıştır.

Bu sektörler içinde AB KOBİ’lerinin payları TABLO : 2/2’de sunulmuştur.

Tablo : 2/2 AB Ülkelerinde Sektörler İçinde KOBİ Payları

SEKTÖR	PAYLAR (%)
Enerji ve su kaynakları	34,32
Maden işleme, Kimya sanayi	22,24
Metal işleme, Madeni eşya, Makina imalat sanayi	21,98
Diğer imalat sanayi	16,47
İnşaat sektörü	9,21
Ticaret, Dağıtım, Turizm	7,76
Ulaşım, Haberleşme	7,51
Banka, Finans, Sigorta	7,13
Diğer hizmetler	4,55

Kaynak : EIB Information Bulletin, 2002

KOBİ’ler üretim girdileri ile ilgili ithalat yapmaktadırlar. Ancak ithalatın önemli bir kısmı büyük ithalatçılar tarafından yapıldığında veya işletmeler ithal malı ihtiyaçlarını iç pazardan tedarik ettiklerinden, KOBİ ithalatının gerçek rakamını saptamak mümkün olamamaktadır. KOBİ ithalatının toplam ithalat içindeki payının %12 olduğu tahmin edilmektedir. Ancak iç pazardan tedarik edilen malların, tedarik miktarına, fiyatlara ve üretim trendine göre sürekli değiştiği göz önüne alınırsa kesin bir "dolaylı ithalat" oranı belirlemek hatalı olacaktır.

KOBİ’lerde rekabet gücünü sınırlayan faktörlerin başında ölçek sorunu gelmektedir. Sanayide 1-9 işçi çalıştıran mikro ölçekli işletmelerin sayısı çok fazladır ve bu işletmeler maliyet/kalite optimizasyonu yapamamaktadırlar. Küçük ölçekli bir işletmenin dezavantajları aşağıdaki gibi sıralanabilir :

- Bu işletmeler optimal tedarik sistemi kuramamaktadırlar. İthalat yapmaları ve fiyatları düşürmeleri mümkün değildir. Özkaynakları kısıtlı olduğundan hammadde ve yarı mamul stokları minimum seviyededir veya hiç yoktur.
- Konvansiyonel tezgahlarla ve niteliksiz işgücü ile çalıştıklarından, verimleri düşüktür, takım ve aparat kullanımında sarfiyat fazladır. Dolayısıyla rasyonel bir üretim mümkün değildir.
- Muhasebe ve finansman sistemleri yoktur, işletme sermayeleri düşüktür, yatırım yapma kabiliyetleri minimum seviyededir. Bu nedenle kendilerini yenileyemezler.
- Pazarlama ve satış bilgi ve becerileri kısıtlı olduğundan gerek iç talep ve gerekse dış pazar taleplerini tespit edemezler. Dağıtım sistemleri yoktur. Fason üretimde bile düşük kar marjına razı olmak zorundadırlar.
- Mühendislik hizmeti minimum düzeydedir. AR-GE ve inovasyon alt yapıları yoktur.

Ölçek bu yapılanmayı mümkün kılmamaktadır.

KOBİ’lerin ölçek sorununu tek başlarına çözmeleri mümkün değildir. Küresel rekabet içinde ayakta kalabilmeleri zordur. Şirket birleşmeleri, satın almalar veya üretimi bırakmalar gündemin başlıca sorunlarıdır.

KOBİ’ler genel olarak teknoloji geliştirememekte, yeni teknolojileri izleyememekte, teknoloji dönüşümü yapmak için çaba ve gayret gösterememektedirler. Ancak ayakta kalabilmeleri de stratejik işbirliği politikalarının konusu olmaları ve hızla bu uygulamalara adapte olmaları zorunludur.

Uluslararası stratejik işbirliği politikalarının önemi, günümüzde oluşan sosyal ve politik gelişmelere bağlı olarak artmaktadır. Pazarların küreselleşmesi, teknolojinin karışık

hale gelmesi ve teknolojik değişim hızının yüksek olması bu gelişmelerin başında yer almaktadır. Genel olarak uluslararası işbirliğinin taraflara sağladığı avantajlar :

- Üretimde stratejik birleşmeler,
- Ortak AR-GE çalışmaları,
- Yeniden yapılanma çalışmaları,
- Dağıtım ve pazarlama stratejik bilgileri,
- Risk paylaşımı ve pazara giriş kolaylığı,
- Rekabet üstünlüğü sağlama,
- Kaynakların karşılıklı paylaşımı

Ulusal ve uluslararası pazarda rekabet avantajı sağlayabilmek ve bu avantajları sürekli kılmak isteyen firmaların, rakiplerine göre daha kaliteli ürünü daha kısa zamanda üretebilecek teknolojik dönüşümü yapmaları gerekmektedir. Aksi taktirde özellikle mikro ölçekli KOBİ'lerin yerel pazardaki taleple yetinmeleri ve bunu yüzlerce yeni rakiple paylaşmaları gerekecektir. Bu durum ayakta kalmalarını zorlaştıracaktır.

düzeyinde daha rasyonel çözümlene isteği, yeni yaklaşımları da beraberinde getirmektedir.

AB ülkelerinde KOBİ tanımına ilişkin çalışan kişi istihdamı TABLO : 2/1 'de verilmiştir.

Tablo : 2/1 AB Ülkelerinde Çalışan Kişi Yönünden KOBİ Tanımları

ÜLKE	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI	ÜLKE	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI
Belçika	1-50	İspanya	1-50
Danimarka	6-50	Portekiz	1-100
Fransa	10-500	Finlandiya	1-500
Almanya	6-500	İsveç	1-500
İrlanda	1-50 (K.İ.)	Avusturya	1-200
İtalya	1-500	Çek Cumhuriyeti	1-50
Hollanda	1-100	Macaristan	1-100
İngiltere	1-200 (K.İ.)	Polonya	1-50

Kaynak : European network for SME Research K.İ. Küçük İşletme

Günümüzde AB boyutunda bir KOBİ envanteri çıkarılabilmesi için ortak tanımların kullanılması zorunludur. Toplulukta KOBİ tanımı yapılırken, çalışanların sayısı, üretilen katma değer ve ciro büyüklükleri kullanılmakla birlikte bu tanımın yapılmasında daha çok işçi sayısına baş vurulmaktadır.

AB çerçevesinde işçi sayısı esas alınarak yapılan sınıflandırmaya göre bu işletmeler;

- 1 – 9 kişi : Mikro işletme
- 10 – 499 kişi : Küçük ve Orta Ölçekli işletme
- 500 ve yukarısı : Büyük işletme

olarak ayrılmıştır.

Bu sınıflandırma baz alınarak yapılan incelemelere göre, AB'de 16,2 milyon Mikro işletme, 1,9 milyon küçük işletme ve 130.000 adet de orta boy işletme bulunmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında, KOBİ'ler AB'de faaliyet gösteren işletmelerin %99,8'ini oluşturmaktadır.

Avrupa Komisyonu ve Avrupa yatırım Bankası'nın tüm ülkeler için tanımlarından birinde; "KOBİ'ler, net sabit varlıkları 27 milyon Euro'yu geçmeyen, sermayesinin en fazla 1/3'ü büyük bir işletmeye ait olabilen ve 500'den az işçi çalıştıran işletmeler" olarak belirlenmiştir.

Bunun yanı sıra Komisyonca hazırlanan bir direktif önerisinde, küçük işletmeler ile orta işletmeler aynı kriterler kullanılarak tanımlanmıştır. Buna göre, bir işletmenin

Ancak, eğer işletmenin sahipleri, kamu yatırım ortaklıkları, risk sermayesi şirketleri veya kurumsal yatırımcılar ise bu kriter aşılabilecektir.

EUROSAT, bu tanımdan hareketle, AB istatistiklerini aşağıdaki işletme büyüklük grupları itibarıyla düzenlemektedir.

- 1 – 9 işçi çalıştıran MİKRO işletme,
- 10 – 49 işçi çalıştıran KÜÇÜK işletme,
- 50 – 249 işçi çalıştıran ORTA işletme,
- 250 – 500 işçi çalıştıran BÜYÜK işletme,
- 500 veya daha fazla işçi çalıştıran MAKRO işletme.

2.2. AB Ülkelerinde KOBİ'ler

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 1970'li yıllara kadar Avrupa'nın öncelikler listesinde hep büyük şirketler yer almıştır. Amaç kısa sürede sermaye birikiminin yapılması ve savaş sonrası yıkılan sanayinin yeniden yapılandırılmasıdır. Burada kapitalist ekonominin inşasının ve gelişiminin büyük şirketlerle birebir örtüşmesi öngörülmektedir. Bu nedenle küçük ve orta boy şirketlere yönelik herhangi bir politika üretilmemiştir.

1970'li yıllarda petrol krizi ile birlikte yaşanan bunalımdan büyük şirketlerin çok fazla etkilenmesine karşın, küçük ve orta ölçekli şirketlerin daha az etkilenmiş olması, yeni politikalar üretilmesini zorunlu kılmıştır. Zira bu dönemde KOBİ olarak nitelenen küçük ve orta boy işletmelerin ekonomiye ve istihdama yaptığı katkılar dikkat çekici olmuştur.

1980'li yıllarda yaşanan büyük işsizlik, üye ülkelerde politika üretenlerin küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerinde yoğunlaşmalarına yol açmış, büyük işletmelerin üretim, istihdam ve yatırım sorunlarına da bu kanaldan çözüm bulunabileceği düşünülmüştür. 1990'dan sonra yapılan tüm ekonomik düzenlemeler ve teşvik politikalarında, mevzuat uygulamalarında KOBİ'ler hassasiyetle ele alınmıştır. Avrupa Araştırma Alanı (ERA) çerçeve programlarında da KOBİ destek ve hibe fonları, her dört yılda bir arttırılarak 3,6 milyar Euro'ya kadar çıkartılmıştır. Ayrıca KOBİ işletmeleri Avrupa ülkelerinin tamamında, önemli özendirme ve destekleme programlarına konu olmuştur.

Avrupa Birliği ülkelerinde 2000 yılından sonra KOBİ'ler büyük şirketlerin fason imalatta veya taşıeron hizmetlerde üretime yönelik işbirliği olanaklarını arttırdığı işletmeler haline gelmektedir. Yönetim anlayışının ve sermayenin dolaşımının küreselleşme boyutunda önemli değişimlere yol açtığı günümüzde KOBİ'ler pek çok yasal, hukuki, mali ve ekonomik soruna çözüm olarak görünmektedir. Büyük işletmelerin risk anlayışı, buna paralel olarak sermaye yatırımlarını KOBİ'ler

8. KOBİ'LERDE AR-GE VE İNOVASYONUN YERİ, YABANCI SERMAYE ETKİSİ

Araştırma Geliştirme (AR-GE) faaliyetleri, teknolojik geliştirmenin işlevsel olduğu kadar, ürün geliştirmede de büyük öneme sahiptir. AR-GE alt yapısı olmadan bir işletme ürünlerini küresel rekabete açamaz, rekabet gücü sağlayacak bir ürün yelpazesi gerçekleştiremez. Makina imalat sanayinin bütününe AR-GE yaşamsal bir aşama oluşturmaktadır.

Firmalar, sektörlerinin ve sektörlerindeki konumlarının biçimlendirdiği bir AR-GE proje dizisi oluştururlar. Bu yelpazede, esas olarak üç tip AR-GE faaliyeti eş zamanlı olarak sürdürülür:

- Mevcut üretim süreçlerinin üretkenliğini, kalitesini arttırmak ve maliyetlerini düşürmek üzere yürütülen ve daha çok "geliştirme" olarak adlandırılacak mühendislik yoğun çalışmalar. Bu etkinler her zaman AR-GE tanımına uymasa da, süreç yenilikleri için ana bilgi altyapısını oluştururlar. Bu çalışmalar teknolojik düzey ne olursa birçok işletmede sürdürülür. Önemli olan bu tür çalışmaların AR-GE sistemiyle ilgili hedef seçilerek yapılmasıdır. Bu takdirde bir yenilik kaynağı arşivi olmaktadır.

- Firmanın mevcut ürün yelpazesinde ya da üretim teknolojilerinde yenilikler, uygulamalı AR-GE denilebilecek bir faaliyet dizisiyle yaratılabilir. Projeli çalışma, hedef saptama, yol haritası çıkarma ve zaman planlaması bu grupta yapılır. Uygulamalı AR-GE kurumlaşmış sanayi sektörlerinde yaygın olarak kullanılır.

- Temel bilimsel AR-GE herhangi bir sanayi sektöründe radikal yenilik yapmanın önkoşuludur. Bu kategoride, proje sınırları ve tanımları daha belirsiz, hedefler ve getirilerdeki sınırlar açık değildir. Bu tür faaliyetlerin yoğunluğu firmanın yer aldığı sektöre, konumuna ve genelde ulusal teknoloji kapasitesine bire bir bağlıdır. Bununla firmanın tek başına belirleyici olamayacağını ortaya koymak yerinde olacaktır.

Her ne şekilde olursa olsun sanayi sektöründe teknolojik gelişme AR-GE faaliyetleri ile iç içedir. Eğer bir ülkede AR-GE alt yapısı kurulmuş ise, sanayinin rekabet edebilecek boyutlara erişmesi ve yeni ürünleri istenilen kalite ve maliyette ihraç edebilmesi olanaklı görünmektedir. Bu nedenle AR-GE alt yapısının kurulması, dolayısıyla firmanın ve/veya sanayinin (ekonominin) GSMH'sinin bir bölümünün buraya aktarılması yaşamsal bir önem taşımaktadır.

AR-GE faaliyetlerinde seçilen hedefler arasında, yeni ürün veya özgün ürünün gerçekleştirilmesi, rekabet gücü ve pazarda süreklilik için zorunludur. Özgün ürün, rekabet edebilmek, uluslararası pazara çıkabilmek ve pazarda kalıcı olabilmek için sanayinin vazgeçilmez bir talebidir. Dolayısıyla özellikle yatırım malı üreten sektörlerde,

kullanıcı (müşteri) dan gelen talebe, pazarın gereksinimlerine ve rakip ürünlere göre, üstünlük sağlayıp öne geçebilmek için AR-GE faaliyetlerini belirli bir düzeye getirmek önemlidir. Bunun için, maddi kaynakların bu yöne akıtılması ne kadar zorunlu ise nitelikli insan gücü (mühendis, teknisyen, bilim adamı) nü seferber etmek de o kadar gereklidir.

Yeni ürünü oluştururken, maliyet faktörü her zaman birinci planda tutulmalıdır. Bu için de tasarım, malzeme maliyetlerini düşürecek bir biçimde yapılmalı ve uygulamada kalite ile bütünleştirilmelidir. Yeni ürün, maliyet-kalite optimizasyonunu pazarla bütünleştiren bir yapıda olmalıdır.

Bir başka konu da inovasyon ve AR-GE'de altyapılarını kurup geliştiren ülkelerin, sürekli gelişmiş ürün ile pazardaki konvansiyonel ürünleri yok etme gerçeğidir. Böylece AR-GE yapan firmalar büyüyecek, pazarın büyük bir bölümünde tekelleşmeyi sağlayacak ve yoğunlaşmayı maksimize edecektir:

- Pazarda Ana firmalar istedikleri fiyatları empoze edebileceklerdir.
- Ulusal pazarlarda yerel üreticiler tamamen ortadan kalkacak, ithal mallar veya monte edilmiş ulusal katma değeri minimize edilmiş ürünler tüketiciyi kendine çekecektir. Tüketici maliyet-kalite optimizasyonunu gerçekleştirmiş mallara yönelecektir.
- Ana firmalar, gelişmekte olan ülkelerin firmalarını taşıyon olarak kullanacak, onlara fason üretim yaptıracak ve ürün geliştirmelerini önleyecek kadar kar marjı tanıyacaktır. Alternatif fason üretim yapan firmalar, büyük bir baskı gücü oluşturacaktır. Merkezdeki firmalara sürekli katma değer transferi yapılacaktır.
- Sanayileşme çevre kirletici, kar marjı düşük, düşük ücretli işçi istihdam eden, katma değeri minimize edilmiş alanlara kayacaktır. Dolayısıyla özgün üründen geçen markalaşma ve patentli ürün sayısı, gelişmekte olan ülkeler aleyhine giderek azalacaktır.
- Güçlü bir sanayileşme, küresel rekabete açık pazar bir ütopya olarak kalacak; teknoloji üretmek mümkün olmayacaktır.
- Bunu önlemek için kendi vizyonunu oluşturan ve öncelikli sektör ve teknolojileri seçen ülkelere ambargo uygulanacaktır.

Bu karanlık tabloyu tersine çevirmek, yeni bir sanayileşme politikası çerçevesinde firmaların yeniden yapılanmasını sağlamaktan geçmektedir. Burada AR-GE çalışmaları ve özgün ürün yaratılması en önemli basamaktır.

- 1 – 9 işçi çalıştıran işletmeler “çok küçük ölçekli”,
- 10 – 49 işçi çalıştıran işletmeler “küçük ölçekli”,
- 50- 250 işçi çalıştıran işletmeler “orta ölçekli” olarak verilmiştir.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) Tanımı : İmalat sanayiinde faaliyette bulunan ve 1-200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço değeri itibarıyla 2 milyon USD karşılığı YTL’yi aşmayan işletmeler.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Tanımı :
 - 1 – 9 işçi çalıştıran “çok küçük ölçekli”,
 - 10 – 49 işçi çalıştıran işletmeler “küçük ölçekli”,
 - 50 – 200 işçi çalıştıran işletmeler “orta ölçekli”.
- Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticileri Vakfı (TOSÖV) Tanımı :
 - 1 – 5 işçi çalıştıran işletmeler “çok küçük ölçekli”,
 - 6 – 100 işçi çalıştıran işletmeler “küçük ölçekli”,
 - 101 – 200 işçi çalıştıran işletmeler “orta ölçekli”
- AB Komisyonu Tanımı :
 - Küçük işletmeler ;
- 50’den az işçi çalıştıran,
- Yıllık satış cirosu 7 milyon Euro veya arsa ve bina hariç mevcut sabit sermaye miktarı bilanço değeri itibarıyla 5 milyon Euro’yu geçmeyen, Bağımsız işletme kriterine uygun işletmeler.
 - Orta büyüklükteki işletmeler ;
- 250’den az işçi çalıştıran,
- Yıllık satış cirosu 40 milyon Euro veya arsa ve bina hariç mevcut sabit sermaye tutarı bilanço değeri itibarıyla 27 milyon Euro’yu geçmeyen,
- Bağımsız işletme kriterine uygun işletmeler.

Mikro işletmeleri küçük ve orta boy işletmelerden ayırmak gerektiğinde, bunlar 10’dan az işçi çalıştıran işletmeler olarak tanımlanmaktadır. Bağımsız işletme ise, sermayesinin ya da hisse senetlerinin %25 veya daha fazlası bir firma tarafından üstlenilmemiş olan veya sermayesi KOBİ tanımı dışındaki firmalardan oluşmamış olan işletmelerdir.

2. KOBİ'LERİN TANIMI, AB ÜLKELERİNDE KOBİ'LER VE SANAYİDEKİ YERİ

Bu bölümde KOBİ'lerin tanımı, seçilmiş bazı AB ülkelerinde KOBİ'lerin durumu ve KOBİ'lerin sanayimiz içindeki yeri anlatılacaktır.

2.1. Tanımlar

Türkiye'de çeşitli kuruluşlar tarafından yapılan oldukça farklı KOBİ tanımları vardır. KOBİ'lere hizmet veren her kurum, her kredi kuruluşu kendilerine göre tanımladıkları KOBİ kavramından hareket etmekte, bu da uygulamada farklı yaklaşımlar getirmektedir. Bu farklılık uygulamaya aşağıdaki gibi yansımaktadır.

- KOBİ teşvik ve desteklerinden bazı KOBİ'ler yararlanırken bazıları kapsam dışı kalmaktadır.
- Kredi veren kuruluşlar farklı işlem ve uygulama yapmakta, dolayısıyla bazı işletmeler KOBİ kredisi alırken, diğerleri bundan yararlanamamaktadır.
- Bazı KOBİ tanımlarında, yalnızca "imalat sanayi" işletmeleri kapsama alınmakta, diğer sektörlerdeki kuruluşlar devlet teşviklerinden yararlanamama durumu ile karşı karşıya gelmektedir.

Türkiye'de farklı kuruluşların KOBİ tanımları ile AB'nin tanımı aşağıda verilmiştir.

- Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'nın (KOSGEB) Tanımı : 3624 sayılı Kanuna göre
 - 1 – 50 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri "küçük ölçekli",
 - 51 – 250 işçi çalıştıran imalat sanayi işletmeleri "orta ölçekli" addedilmiştir,
- Halk Bankası tanımı :
 - Teşvik Belgesi KOBİ; 1 – 1500 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı 100.000 YTL'yi geçmeyen imalat sanayi işletmeleri,
 - Normal KOBİ ; 1 – 250 işçi çalıştıran, sabit yatırım tutarı 400.000 YTL'yi geçmeyen imalat sanayi işletmeleri
- Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank) Tanımı : Kısa vadeli (YTL) krediler kapsamında KOBİ ihracat kredisi için 1 – 200 işçi çalıştıran, sabit sermaye yatırımları 2 milyon USD'yi geçmeyen imalat sanayi işletmeleri.
- Hazine Müsteşarlığı Tanımı : İmalat sanayiinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç net sabit yatırım tutarı 400.000 YTL'yi aşmayan;

Bu genel doğruların dışında KOBİ'ler özel olarak ele alındığında, orta ölçekli firmaların çok az bir bölümü hariç, AR-GE düzeyi düşüktür. AR-GE ve inovasyon altyapısının son derece zayıf olduğu görünmektedir. Burada yapılacak olanlar, KOBİ'lerin gücünü aşan finansman kaynağı gerektirdiğinden, ulusal düzeyde ve güçlü bir AR-GE altyapısı kurmaya yönelik tedbirlerle çözümlenmelidir. Ulusal Araştırma kurumlarının öncülüğünde, yerel ve ulusal düzeyde AR-GE ve inovasyon kurumları (veya kurumu) oluşturulmalıdır. Bunlar yalnızca KOBİ'lere yönelik görev yapmalı ve doğrudan sorumluluk almalıdır. Bu konu ayrı bir Araştırma konusu olduğundan ayrıntıya girilmemiştir.

Türkiye'de sanayiye yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları, toplam yabancı sermaye yatırımları, toplam yabancı sermaye yatırımları içinde 2004 yılında %14 bir paya sahip olmuştur. Bunun da önemli bir kısmı ara mal ve tüketim malları üretiminde olmaktadır.

Yabancı sermaye yatırımının KOBİ'lerde etkin olmayacak ölçüde küçük olduğu bilindiğinden, yabancı sermayenin ihracat, katma değer, ücretler, mühendis istihdamı ve AR-GE etkileri de söz konusu değildir. Ancak genel olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yapıldığı ve sektörü etkileyecek ölçüde yoğun olduğu sanayi alanlarında;

- Doğrudan yabancı sermaye yatırımına konu olan tesislerde ihracat miktarının bir miktar arttığı bilinmekte, ancak bu oranın %7'yi geçmediği de saptanmaktadır.

Yabancı sermaye dış pazarlara açılmada ve bu pazarlarda küresel rekabete girmede etkin bir güç yaratmamaktadır. Yaratsa bile kalıcı bir "ihracat pazarı" oluşturmamaktadır.

- Yabancı sermaye yatırımlarında ücret artışlarının daha fazla olduğu ve mühendislerin teknik açıdan daha tatmin edici ortam bulabilecekleri yargısı gerçeği yansıtmamaktadır. Hatta bazı alanlarda mühendislik çalışma ve hizmet kapsamı daha da daraltılmaktadır.

- Tesislerde yüksek katma değerli ürünlere yönelik daha gelişmiş teknolojilerin uygulanacağı, kalite-maliyet optimizasyonu sağlanacağı, yönetimin yeniden yapılacağı genel bir yargı olarak belirlenemez. Keza AR-GE harcamalarının artacağı öngörüsü gerçekleşmemiştir. Zira birçok proje ve bilgi dışarıdan gelmektedir.

9. KOBİ'LERDE FASON ÜRETİM, ANA ŞİRKET VE TAŞERON ŞİRKET İLİŞKİLERİ

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli bir kısmı büyük şirketlere fason üretim yapmakta veya ana firmanın yan sanayi tesisi olarak işlev görmektedir. Özellikle 1-49 işçi çalıştıran küçük işletmelerde bu fonksiyon, önemli ölçüde ana şirket ile taşeron şirket ilişkilerinin çerçevesini çizmektedir. Üretimin niteliği, planlaması, hacmi, stok miktarı, tedarik sisteminin oluşturulması, mamulün kalitesi, satış fiyatı, teslimat süre ve miktarı, bu ilişkiler zinciri içinde belirlenerek, fason üretim yapan şirketi önemli ölçüde ana şirkete bağımlı kılar. Bir anlamda küçük işletmenin, üretim ve satış siparişleri ile sınırlandırılmıştır. Sektörel bazda, üründen ürüne değişmekle birlikte hizmet ve mal üretiminde, belgeli veya sözlü olarak iki taraf arasında, süresi belirli veya belirsiz bir anlaşma akdedilmiştir. Bu anlaşma ve ilişkiler zinciri makro-ekonomik politikalarda bir değişiklik olmadığı sürece kesintiye uğramaz. Ama kesin olarak bilinen bir husus, Ana şirketin burada ilişkiler bütünü belirleyici kriterleri koyan taraf olmasıdır. Küçük işletmenin söz ve itiraz hakkı bir yerden sonra işlemez hale gelir. Hatta ana şirketin verdiği yeni programı ve fiyatları kabul etmek zorunda kalır. Yani anlaşma genellikle, ana şirket lehine tek taraflı olarak işler.

Fason Üretim mekanizması veya ana şirket - taşeron şirket ilişkileri, genellikle aşağıdaki kriterler çerçevesinde işleyen bir prosedüre dayanır:

- Taşeron işletme, ana şirketin ürettiği mamulün bir komponentini veya aracın bir bölümünü üretir. Burada üretilecek malın teknik resmi, toleransları, miktarı, teslim süresi ve fiyatı ana şirket tarafından belirlenir. Kar marjları taşeron şirketin maliyetleri göz önüne alınarak, dar limitler içinde saptanır. Hatta burada ana şirket, taşeronun başka bir firmanın işini alıp almayacağını da empoze edebilir. Bazı alt sektör ve ürün gruplarında hammaddenin veya yarı mamul malzemenin bir kısmı veya tamamı ana şirket tarafından da verilebilir. (Makina imalat, madeni eşya, elektrikli eşya üretimleri alt sektörleri)
- Fason üretimde, ana şirket yaptığı ürünün bir kısmını taşeron şirkete sipariş eder. Burada ürünün kantitatif bir dağılım mekanizması söz konusudur. Büyük bir sipariş alan ana şirket, kendi üretim kapasitesinin yetmezliği durumunda, üç ile beş bazen daha fazla sayıda küçük işletmeyi kendine fason imalatçı olarak bağlar ve büyük bir satış potansiyelini kendi lehine kullanır. Tekstil ve konfeksiyon firmalarında bu yöntem geçerlidir. Veya ana şirket ürünün apre, boyama, paketlenme işlemlerini küçük şirketlere yaptırır. Böylece büyük bir satış kapasitesinin, fiyatları belirleyen ana şirketi ve ona eklenmiş fason çalışan yan (taşeron şirketleri) vardır. Hammadde yine ana şirket tarafından verilebilir. Anlaşma süresi ve şartlar ana şirketçe belirlenir. Kalite kontrolü

1. GİRİŞ VE KAPSAM

Bu Araştırma, Türkiye’de KOBİ olarak nitelendirilen küçük ve orta boy işletmelerin sanayi sektöründe yer alan kısmının, geniş bir boyutta incelenmesini ve analiz edilmesini kapsamaktadır. Araştırma, teorik olarak, tanım, gelişim, Dünya’daki durum, ülkemizdeki konum ve sanayideki yeri açısından konuyu ayrıntılı olarak ele alacak bir SWOTT analizi ile güçlü ve zayıf yanları ile fırsat ve rekabet edebilme düzeyini belirleyecektir. KOBİ’lerin işgücü potansiyeli ve mühendislerin istihdamı, gelir kademeleri yönünden incelenmesi, ithalat ve ihracat faktörleri ile teşvik ve kredi bazındaki yerlerinin ele alınması diğer araştırma alanlarıdır. Araştırma ayrıca, “Alan Araştırması“ ile KOBİ’lerin katma değer, yatırım, teknoloji, AR-GE ve ölçek sorunlarına ışık tutmayı ve fason imalat ile taşeron şirket ilişkilerine açıklık getirmeyi de amaçlamaktadır. Böylece KOBİ’lere bir durum analizi yapılacağı gibi, önemli kriterler bağlamında bir alan araştırması ile de masaya yatırılması mümkün olacak ve tüm boyutu ile KOBİ’ler tartışma ortamına açılacaktır.

Araştırma için, çok çeşitli kurum, kuruluş ve firmalardan alınan doküman ve veriler değerlendirilmiş, elektronik ortamın farklı kaynakları incelenmiş, alınan bilgiler kontrol edilip, kıyaslanarak analizi verilmiştir.

Amaç, her an her yerde abartılarak “Türkiye’nin kalkınma reçeteleri” veya “Sanayi Mucizeleri” olarak sunulan KOBİ’leri nesnel bir yaklaşımla inceleyip gerçekleri somut veri ve rakamlarla ortaya koymaktır. KOBİ’ler bir efsane midir, yoksa öyle sunulup bazı yaşamsal gerçekler hasır altı edilmek mi istenmektedir? Sanayi gelişimde KOBİ’lere biçilen rolü ön planda sunup bazı “sömürü” mekanizmaları gözden uzak mı tutulmaktadır? Bu işletmeleri, kalkınma ve değişimin motoru olarak niteleyip, yapının geleneksel ve kırılan özellikleri saklanmakta mıdır?

Araştırma, tarafsız bir zemin üstünde ekonomi ve sanayinin yapısı ve bütünü esas alınarak, KOBİ’lerin yerini, konumunu ve işlevini ortaya koymaya çalışmıştır. Ancak sonuç ve önerilerin ilgili uzman ve kişilerin fikirlerine açık olduğu, tartışılarak ve katkılarda bulunularak daha ayrıntılı bir araştırma ortamı yaratılabileceği rahatlıkla söylenebilir.

da genellikle ana şirketin koyduğu kriterler çerçevesinde, taşeron şirket veya ana şirket yapılabilir.

- Uluslararası bir büyük şirket, çeşitli ülkelerdeki yerel veya ulusal firmaları, kendi üretiminin bir bölümünü yapmaya yetkili kılabilir. Ürünün tamamını bu taşeron şirketlere yaptığı, hatta siparişi veren müşteriye teslimatını yaptırır. Ancak "marka" kendisinin dünyaca tanınan markasıdır. Burada fason üretim yapan, belirli bir kar marjı ile çalışan ürünün yalnızca transit üreticisidir.

Fason üretimin işleyiş biçimlerini ortaya koyduktan sonra, KOBİ'lerin bu tip üretim biçimi ve ihracat ile, AB müzakere sürecinde nasıl bir gelişme göstereceğini de belirtmekte yarar bulunmaktadır.

- KOBİ'lerin fason üretim yapması ve bir ana- taşeron şirket ilişki zincirinde "taşeron" rolüne girmesi uzun vadeli bir bağımlılık ilişkisi doğuracaktır. Firmanın tedarik sisteminden pazarlamaya, üretiminde satışa tüm fonksiyonları bu ilişkiler içinde şekillenecektir. Dolayısıyla bu durum işletmelerin ürün geliştirme ve yenilikçi üretim yapmasını, buna göre de rekabet yapabilme şansını ortadan kaldıracaktır.

- Ana firmanın taşeronu olarak biçimlenen üretim yapılanması, ekonomik ve siyasi etkilere karşı duyarlı bir dalgalanma ve risk içermektedir. Ulusal veya uluslararası bir önemli politik olay, ihracatta bağımlı olunan ülke ile siyasi bir sürtüşme, taşeron durumunu belirleyecektir. Siparişlerin durması veya azalması, alternatif ülke/ işletmecinin devreye girmesini getirecek veya daha düşük satış fiyatları konusunda baskılama artacaktır. Keza ekonomik kriz ve ambargolar da benzeri etkileşimleri ortaya çıkaracaktır. Hazırlıksız yakalanan KOBİ niteliğindeki firmalar olasılıkla bitkisel yaşama girecektir.

- Fason üretim yapan işletme, özgün ürün yapmayan, AR-GE alt yapısını kuramamış, AR-GE yeteneği ve uzman araştırmacı personeli olmayan firma demektir. Bu durum çağdaş üretim yapısına ters bir işletme anlayışını getirecek, kısa dönemde olmasa bile uzun vadede firma mutlak bir açmaza girecektir. Küçük ve orta işletmeleri en büyük açmazı buradadır.

- Fason üretim uzun vadede düşük katma değer ve düşük kar marjı ile işletmelerin gelişmesini ve kaynak yaratmasını önleyecektir. Modernize olamayan, yatırım yapamayan ve teknolojik gelişmeleri izleyemeyen firmaların vizyonu yoktur. Vizyonsuz bir firma ise ekonomik kararların, ana firma ise ekonomik kararların , ana firma direktiflerinin peşi sıra sürüklenir, empoze edilen fiyatlara razı olur. Sonunda pazarını ve siparişi bir başka firma veya ülkeye kaptırır. Fason çalışmaya dayanan ihracat kalıcı olamaz. Firma katma değer zincirinin son halkasında yer alır.

10. KRİTİK VE SONUÇ

Avrupa'da özellikle küresel rekabetin sanayii büyük ölçüde etkilediği 1980'lerden itibaren ölçek ekonomileri görüşüne alternatif olarak KOBİ'ler benimsenip kabul görmeye başlamıştır. Dünyanın birçok ülkesinde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin korunması ve geliştirilmesi için bu kesimin gereksinimi olan finansal ve teknolojik destekler veren kuruluşların mevcut olduğu ve KOBİ'lerin yasal düzenlemelerle korunduğu bilinmektedir.

KOBİ'lerin ekonomiye katkıları genel olarak beş ana maddede toplanmıştır.

- İstihdam yaratılması,
- Esneklik sayesinde yeni durumlara hızlı uyum,
- Girişimciliği teşvik,
- Butik üretim sayesinde ürün farklılaşması
- Büyük işletmelerde yan sanayi olarak çalışma ve fason üretim

Bunlar tek tek ele alındığında, Türkiye KOBİ'leri için bu Araştırma'nın çeşitli bölümlerinde verilen değer ve tespitler ile aşağıdaki sonuçlar özetlenebilir.

- İstihdam yaratılması maddesi ele alındığında, KOBİ'lerin toplam sanayi istihdamının %61,1'ini sağladığı görülmektedir. Ancak işletme başına işçi sayısı 5 kişiyi geçmemektedir. KOBİ'ler örgütsüz (sendikasız), düşük ücretle çalışmaya koşullu, sosyal güvenceden yoksun bir istihdam alanı olmaktadır. Bazılarında kayıt dışı işgücü görev yapmakta, çocuk ve genç işçi çalışmakta, işçi sağlığı ve güvenliği bulunmamaktadır. Bu duruma ana şirket (büyük işletme) ve devlet tarafından göz yumulmaktadır. Çalışan işgücünün büyük işletmeye maliyeti küçük ve orta ölçekli işletmelerin neredeyse bir mislidir. Bu nedenle, küçük işletmelerde ürün maliyetleri içindeki işçilik payı düşüktür ve küçük işletmede fason üretim yaptırmak cazip olmaktadır.

- Esneklikleri nedeniyle yeni durumlara hızlı uyum olgusu, küresel rekabette fazla önem taşımamakta, hızlı uyum olsa da fason üretim bu yeniliklerin gerçekleşmesini önlemektedir. Kaldı ki AR-GE alt yapısının olmaması KOBİ'ler için en büyük dezavantajdır.

- Girişimciliği teşvik, 1-9 işçi çalıştıran mikro ölçekli işletmelerin kurulmasını körüklemekte, bu işletmeler ise yan sanayi ürünleri veya ara mal üretiminde, büyük işletmelere bağımlı kılınmaktadır. Kriz dönemlerinde ve ekonomik çalkantılarda ilk

1. Giriş ve Kapsam	1
2. KOBİ'lerin Tanımı, Seçilmiş Ülkelerde KOBİ'ler ve Sanayideki Yeri	2
2.1. Tanımlar	2
2.2. AB Ülkelerinde KOBİ'ler	4
2.3. KOBİ'lerin Sanayideki Yeri	11
3. KOBİ'lerle İlgili Mevzuat, KOBİ Kuruluşları ve İmalat Sektörlerinde KOBİ'lerin Dağılımı	13
3.1. KOBİ'lerle İlgili Mevzuat, Yasal Çerçeve	13
3.2. KOBİ Kuruluşları ve Destek Kurumları	14
3.3. İmalat Sanayi Setörlerinde KOBİ'ler	17
4. KOBİ'lerde Swott Analizi, Güçlü ve Zayıf Yönleri, Tehdit ve Fırsatlar, Rekabet Gücü	24
4.1. KOBİ'lerin Güçlü Yönleri	24
4.2. KOBİ'lerin Zayıf Yönleri	27
4.3. Tehdit ve Fırsatlar	31
4.4. KOBİ'lerin Rekabet Gücü	33
5. KOBİ'lerde Katma Değer, Yatırım, Kredi, Teşvik ve Destekler	34
5.1. Katma Değer ve Yatırım	34
5.2. KOBİ'lerde Kredi, Teşvik ve Destekler	37
6. KOBİ'lerde İşgücü Potansiyeli, Mühendis İstihdamı ve Sorunlar	43
7. KOBİ'lerde İthalat ve İhracat Durumu, Üretimde Ölçek Sorunu, Teknoloji	46
8. KOBİ'lerde Ar-Ge ve İnovasyonun Yeri, Yabancı Sermaye Etkisi	49
9. KOBİ'lerde Fason Üretim, Ana Şirket ve Taşeron Şirket İlişkileri	52
10. Kritik ve Sonuç	54
11. Kaynaklar	56

devreden çıkanlar bu tip firmalardır. Çeşitli uzman çevre ve kuruluşlar, bu tür işletmelerde önemli bir finansman kaynağı israfı olduğunu belirtmektedirler. Kar marjlarının düşük olması, yenilenmeyi ve oto finansmanı önlemekte, başlangıçta yatırılan sermaye de hızla erimektedir.

- Ürün farklılaşmasının KOBİ'lerin ayrıcalığı olması da giderek ortadan kalkmaktadır. Küresel rekabet, düşük maliyetli pek çok ürünün ithal edilerek pazara girmesine ve yerli ürünün yerine ikame edilmesine neden olmaktadır. Bu durum KOBİ'lerin geniş bir ürün yelpazesine sahip olmasını önlemektedir.

- Büyük işletmelere ara mal temini ve fason üretim, ana şirket lehine pek çok avantaj getirmekte, büyük işletmeler böylece daha düşük maliyetli, daha yüksek karlı ürün pazarlamak imkanını bulmaktadırlar. Katma değer KOBİ'lerde yalnızca %27,3'lerde kalması, bu durumun somutlanmasıdır. Keza KOBİ ihracatının %9'u aşmaması, KOBİ'lerin büyük firmalara ve ihracat şirketlerine fason üretim yapmasından kaynaklanmaktadır. Yani KOBİ'ler büyük sermayenin birikimine ve yoğunlaşmasına katkı sağlamaktadırlar. Bu nedenle teşvik ve destekler ile ayakta kalmalarına yardımcı olunmaktadır. Ancak ikame edici başka firmalar veya yatırımlar, alternatif olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak KOBİ'ler küresel rekabetin olağanüstü boyuta eriştiği günümüzde, vazgeçilemeyen işletmelerdir. Hem ucuz ve sosyal güvenlik yoksun istihdam depoları hem de büyük işletmelere katma değer transferi yapan firmalar olarak sanayileşmede tekelleşme ve yoğunlaşmaya hizmet etmektedirler. Ancak kalkınma ve refahın geniş kesimlere yaygınlaştırılması açısından bu ölçüde bir işlev görmemektedirler.

11.KAYNAKLAR

1. Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Avrupa Topluluğu'nda ve Türkiye'de Teşviki, Deniz Şenyurt, TGSD yayını, Ankara, 1995
2. DPT, KOBİ'ler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, devlet Planlama Teşkilatı, Ankara 2000
3. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), DPT yayını, Ankara 1996
4. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000-2005), DPT yayını, Ankara 2005
5. KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, DPT yayını, Ankara 2004
6. KOBİ'lerin Rekabet Gücünün Geliştirilmesinde E-Tedarik Sistemleri, İTO, yayın no. 5-2000, 2005
7. Türkiye'nin Dahil Olduğu AB Programları ve Fonları, İTO, yayın no. 9-175, 2005
8. İMES Sanayi Sitesi Bilgi ve Anket Sonuçları, MMO İstanbul Şubesi yayını, İstanbul 2005
9. DES Sanayi Sitesi Bilgi ve Anket Sonuçları, MMO İstanbul Şubesi yayını, İstanbul 2005
10. KOBİ Efor Dergisi'nin muhtelif sayıları, 2004 ve 2005
11. Makina İmalat Sanayi Sektör Araştırması, MMO yayını, Yavuz Bayülken, yayın no.2004/359, 2004
12. Agence Europe, çeşitli yıllardaki ajandalar
13. EIB Information Bulletin, çeşitli yıllardaki bültenler
14. Avrupa Topluluğu ve Gümrük Birliği Kapsamında Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, KOSGEB, Aralık 1993
15. Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmeler, İktisadi araştırmalar ve planlama Müdürlüğü, Fügen Yılmaz, Aralık 2003
16. KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri, Genel Yaklaşım ve Anket Sonuçları Değerlendirmesi, İstanbul 2002
17. KOBİ'lerin Dış Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yrd. Doç. Dr. Özlem İpekgil, Dokuz Eylül Üniversitesi, Tebliğ 2002
18. Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri, Prof. Dr. Mete Oktay, Doç. Dr. Alican Kavas, TOBB, Ankara 1990
19. Halk Bankası, Akbank, Eximbank tanıtıcı broşürleri
20. Yararlanılan İnternet Siteleri:
 - www.idosb.org.tr
 - www.hazine.gov.tr
 - www.sanayi.gov.tr

Geleneksel olarak iki yılda bir düzenlenen TMMOB Sanayi Kongresi 2005'in ana başlığı "Sanayileşme, İstihdam, Refah" olarak belirlenmiştir.

Ülkemizde IMF ve Dünya Bankası tarafından belirlenen politikaların uzun yıllardan beri uygulanması sanayileşmemizi olumsuz etkilemiş, ihracatımızı ithalata bağımlı hale getirmiş, bir dizi ekonomik krize neden olmuştur. Bu politikalar bilimi ve teknolojiyi dışlayarak, ucuz işgücünü sanayinin temel rekabet aracı haline getirmiştir. Büyümede rekorların kırıldığı iddia edilen dönemde işsizlik artmış, emekçi halkımızın gelir düzeyi düşmüş, gelir dağılımı çalışanlar aleyhine bozulmuştur. Özetle çalışanlar açısından zaten var olan sorunların daha da artmasına ve ağırlaşmasına neden olmuştur.

Bu durumda, sanayileşmenin istihdam yaratacağına, istihdamın da gelir düzeyini yükselteceğine ilişkin savların ancak belli koşullarda geçerli olabileceğini bir kez daha gündeme getirmek zorunluluğu doğmuştur.

Uluslararası kuruluşların dayattıkları yeni liberal politikalar, Avrupa Birliğine adaylık sürecinin de baskısıyla tek seçenek olarak sunulmaya devam edilmektedir. Bugüne kadar izlenen ve sermaye kesimlerinin kollanıp geliştirilmesine yönelik politikaların yerine, ekonominin ve sanayinin halkımızın çıkarları doğrultusunda planlanmasını savunan, mevcut politikaların gerçek yüzünü sergilemeyi bir sorumluluk olarak kabul eden TMMOB, Oda komisyonu ve bilim insanlarının katkılarıyla Sanayileşme - İstihdam - Refah ilişkisini yeniden gündeme getirmektedir.

Odamızın kongre kapsamında üstlenmiş olduğu Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Endüstri Bölgeleri ve Teknoparklar ile KOBİ'lerin Sanayideki Yeri ve Önemi konularındaki iki adet Oda raporunun hazırlanması tamamlanmış ve kamuoyunun bilgisine bu kitapla sunulmuştur.

KOBİ'lerin Sanayideki Yeri ve Önemi konusunda gerçekleştirilen alan araştırması sonrası oluşturulan bu raporda;

- 1- KOBİ'lerin tanımı, çeşitli ülkelerde KOBİ'lerin oluşumu ve sanayideki yeri
- 2- İmalat sanayi sektörlerinde KOBİ'lerin dağılımı, KOBİ-KOSGEM-KOSGEB ilişkileri
- 3- KOBİ'lerde SWOTT Analizi: Güçlü ve zayıf yanları, rekabet edebilme düzeyi
- 4- KOBİ'lerde katma-değer, yatırım, kredi ve teşvik olguları bazında inceleme (Alan Araştırması)
- 5- KOBİ'lerde işgücü potansiyeli, mühendis istihdamı ve işgücünün gelir kademeleri açısından dağılımı
- 6- KOBİ'lerde sektör girdi-çıkı ilişkileri ihracat ve ithalat faktörleri
- 7- KOBİ'lerde teknoloji, AR-GE ve ölçek sorunu (Alan Araştırması)
- 8- Küreselleşmede KOBİ'lerin yeri ve işlevi, yabancı sermaye - KOBİ ikilemi
- 9- KOBİ'lerde fason imalat veya taşeron şirket ilişkileri (Alan Araştırması)
- 10- Sanayileşmede KOBİ'lerin yeri, kritik, öneri ve sonuç ele alınmaya çalışılmıştır.

Odamız adına bu raporu hazırlayan geçmiş dönem Oda Yönetim Kurulu Sekreter Üyesi ve Sanayi Kongresi 2005 Yürütme Kurulu Üyesi Sayın Yavuz BAYÜLKEN'e teşekkür ederiz.

TMMOB Makina Mühendisleri Odası
Yönetim Kurulu

tmmob
makina mühendisleri odası

Sümer Sok. 36/1-A
06440 Demirtepe / ANKARA
Tel: (0312) 231 31 59 Faks: (0312) 231 31 65
e-posta: mmo@mmo.org.tr
http://www.mmo.org.tr

Yayın No: MMO/2005/404

ISBN: 9944-89-012-X

- www.dtm.gov.tr
- www.igeme.gov.tr
- www.ito.org.tr
- www.tubitak.gov.tr
- www.ttg.gov.tr
- www.kosgeb.gov.tr
- www.kobinet.org.tr
- www.mmo.org.tr
- www.tobb.org.tr
- www.tosyov.org.tr
- www.iso.org.tr

Bu yapıtın yayın hakkı Makina Mühendisleri Odası'na aittir. Kitabın hiçbir bölümü değiştirilemez. MMO'nun izni olmadan kitabın hiçbir bölümü elektronik, mekanik vb. yollarla kopya edilip kullanılamaz. Kaynak gösterilmek kaydı ile alıntı yapılabilir.

Aralık 2005 / Ankara

Baskı
Kardelen Ofset
(0312) 435 37 90

tmmob
makina mühendisleri odası

TMMOB SANAYİ KONGRESİ 2005

“Sanayileşme - İstihdam - Refah”

**MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI
ÖZEL KOMİSYON RAPORU**

***KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ SANAYİ İŞLETMELERİ
(KOBİ'LER)***

Yayın No: MMO/2005/404